BÉLA HAMVAS

Filosofia vinului

Filosofia vinului

Béla Hamvas

Această carte a apărut cu sprijinul financiar
al Institutului Balassi din Budapesta.
Traducătorul a beneficiat de o bursă
a Fundației „Magyar Fordítóház Alapítvány“
pe parcursul elaborării manuscrisului.

BÉLA HAMVAS — scriitor, filosof, istoric al culturii universale — s-a născut la Prešov (localitate aflată pe teritoriul actual al Slovaciei) pe 23 martie 1897. În 1923 devine licențiat în filologie maghiară şi germană la Universitatea Péter Pázmány din Budapesta. După un stagiu de jurnalist, din 1927 lucrează ca bibliotecar. În 1935-36 împreună cu Károly Kerényi fondează cercul literar şi revista *Sziget*. În 1937 se căsătoreşte cu scriitoarea Katalin Kemény. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial este chemat de trei ori pe front. Din 1945 editează Studiile Presei Universitare, publică antologii, ține cursuri. Cartea scrisă împreună cu soția sa, *Revoluție în artă,* provoacă aversiunea lui György Lukács. În 1948 îşi pierde dreptul de a publica şi totodată şi slujba din bibliotecă. Se retrage la țară, unde se ocupă de grădinărit. Din 1951 până în 1964 lucrează pe şantiere ca muncitor necalificat şi magazioner. Continuă totuşi să creeze — scrierile sale circulă în samizdat. Deşi interdicția de publicare continuă şi după decesul lui (survenit pe 7 noiembrie 1968), acest gânditor incomod are un impact semnificativ asupra culturii şi artei maghiare din cea de-a doua jumătate a secolului XX.

BÉLA HAMVAS

FILOSOFIA VINULUI

(1945)

Traducere din limba maghiară, note, postfață și anexă de
LÁSZLÓ ATTILA HUBBES

Curtea veche

BUCUREȘTI, 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HAMVAS, BÉLA
Filosofia vinului / Béla Hamvas ;
trad. şi postf. de László Attila Hubbes. - București:
Curtea Veche Publishing, 2013
ISBN 978-606-588-652-0

I. Hubbes, László Attila (trad. ; postf.)

1:663.25

Coperta: GRIFFON AND SWANS
www.griffon.ro

HAMVAS BÉLA
A bor filozófiája

Copyright © Hamvas Béla örököse és a MEDIO Kiadó
All rights reserved.

© CURTEA VECHE PUBLISHING, 2013
pentru prezenta versiune în limba română

ISBN 978-606-588-652-0

Într-un sfârșit rămân doar doi,
Dumnezeu și vinul

Introducere

M-am decis să scriu o carte de rugăciuni pentru atei. În mizeria zilelor noastre, m-a cuprins mila față de cei suferinzi și încerc astfel să-i ajut.

Știu prea bine, va fi o sarcină grea pentru mine. Știu că nu-mi pot permite nici să rostesc acest cuvânt, Dumnezeu. Trebuie să vorbesc despre El sub tot felul de alte nume, cum ar fi sărutul, beția sau șunca fiartă. Am ales însă vinul drept purtător de frunte al numelui Său. Din acest motiv mi-am intitulat cartea *Filosofia vinului*, și tot din acest motiv am ales drept motto, *într-un sfârșit rămân doar doi, Dumnezeu și vinul.*

Împrejurările sunt cele care m-au silit să ajung la această scamatorie. Toată lumea știe, ateii sunt îngâmfați și vrednici de milă. Să zărească doar numele lui Dumnezeu, și sunt gata să dea cu cartea mea de pământ. Să se atingă numai cineva de obsesia lor, și deja spumegă de furie. Dar cred că-i pot păcăli, dacă voi apela la denumiri mai discrete, cum sunt mâncarea, băutura, tutunul, dragostea. Fiindcă ateii sunt pe cât de încrezuți, pe atât de proști. Această formă a rugăciunii, de pildă, ei n-o cunosc deloc. Ei cred

că omul se poate ruga doar în biserică, sau murmurând cuvinte popești.

Ateii sunt ai noștri săraci cu duhul. Sunt copiii cei mai loviți de soartă ai vremii. Deși săraci cu duhul, ei abia dacă pot spera să ajungă în împărăția cerurilor. În trecut, împotriva lor s-au stârnit multe supărări și revolte. Reacții total inadecvate, cred eu. Război? Adică omul teafăr să se bată cu șchiopi și orbi? Tocmai pentru că sunt ologi, trebuie să te apropii de ei cu bunăvoință. Nu doar că nu trebuie înduplecați, dar nici nu-i voie a se observa ce se petrece cu ei. Trebuie să-i privim ca pe niște copii care s-au dezvoltat mai greu, slabi mai ales la minte — deși ei sunt foarte mândri tocmai de mintea lor, și sunt convinși că ateismul este forma cunoașterii absolute. De ce s-a luptat împotriva lor mai demult? În primul rând, pentru că ateismul, ca rațiune retardată și natură corcită, ar rămâne cu buza umflată pe tot parcursul existenței sale, în lipsa unei compensări. În ce constă compensarea? În excesul de reacție. Un exces care duce în mod obligatoriu la agresiune, o agresiune care îi forțează pe atei să cucerească lumea. Asta au și făcut, provocând invidia. Invidia celor care s-au ridicat împotriva lor. Aici s-a greșit, după părerea mea. Când ateii au văzut cât sunt de invidiați, au devenit încrezuți.

Eu am schimbat tactica. Nici nu a fost prea greu. Trebuia doar să restabilesc adevărul. Și adevărul sună așa: nu este nimic de invidiat la atei. Pentru ce aș putea fi invidios pe niște ologi, fie ei chiar și atât de puternici? Ce-aș putea invidia la niște damblagiți, surzi, nătângi și neghiobi? Dacă i-aș invidia, ar însemna că le dau dreptate; aș face să pară că, într-un fel, și eu aș pofti la ceea ce ei posedă.

Așa că mi-am schimbat tactica. În loc să mă războiesc cu ei și să mă tot chinuiesc cum să-i convertesc, mi-e milă de ei. Și nu-i vorba doar de o șmecherie ieftină. Eu nu vreau să le iau nimic. Ba doresc să le dau ceva — ceva a cărui lipsă îi face atât de slabi, atât de săraci și, de ce-am nega, atât de ridicoli.

De altfel, mai există și un alt motiv pentru care s-a polemizat atât de mult cu ei. Anume, majoritatea oamenilor crezuse că ateii sunt ireligioși. Nici vorbă. Om ireligios nu există. Ateii nu sunt ireligioși, ci ei cred într-o religie chiar comică față de regretabila lor rațiune retardată și toanele pocite. De fapt nu doar cred. Ateii sunt cu toții habotnici. Spun cu toții, pentru că n-am întâlnit până acum niciodată vreun ateu care să nu fi fost mai habotnic decât baba aceea urât duhnitoare, care stă duminica în fața bisericii și vinde caietele de două parale despre urina preamiraculoasă a Preasfântului Homoronie. Evident, sfântul religiei ateiste nu este Sfântul Homoronie, ci Einstein, iar leacul preamiraculos nu este urina, ci ultraseptilul. Numele bigoteriei ateiste este materialismul. Această religie are trei dogme: suflet nu există, omul este un animal, iar moartea înseamnă nimicnicire. Aceste trei dogme au de fapt o singură origine, și anume că ateii se tem îngrozitor de Dumnezeu. Böhme zice despre ei că trăiesc sub mânia lui Dumnezeu. Ei alt Domn, decât Dumnezeul cel Mânios, nu cunosc, de aceea se ascund și spun minciuni. Sunt convinși că, dacă proclamă că nu există Dumnezeu, nu se vor mai teme. Ba se tem, chiar și mai mult.

Ateul, evident, este un încrezut, nici nu vrea să fie altfel; n-are înclinație spre smerenie, spre dragoste; cu alte cuvinte, e atât de slab, încât nici nu se poate apleca spre

toate acestea. Mai degrabă persevereză în frica lui — o frică pe care, desigur, n-o recunoaște — tremură și se ascunde și minte și devine din ce în ce mai încrezut. Din această jalnică cloacă, în care clocotesc amestecate negarea, frica, minciuna, trufia, habotnicia, s-a gătit materialismul, ca surogat de religie.

Din toate cele spuse se vede deja limpede: un ateu nu doar că nu poate fi convertit cu sila, dar nici nu e permis. Ateii sunt rătăciți, suficienți, anxioși, motiv pentru care trebuie tratați cu cea mai mare prudență.

Din fericire, sufletul nu e ca trupul. Dacă cineva se naște surdo-mut sau cu picioare schilodite, sau ajunge ologit în cursul vieții, nu stă în puterea omului să schimbe acest lucru. Lumea sufletului e însă altfel. Toată lumea se naște cu suflet întreg, nevătămat, și această sănătate n-o pierde niciodată. Infirmitatea sufletului se poate vindeca la oricine. Nici măcar nu e nevoie de vreun miracol.

O carte de rugăciuni pentru atei! Și anume una în care nici nu-i îngăduit să-ți dai seama că te învață să te rogi. Mare lucru! Pentru a ajunge la acest lucru, spunea Nietzsche, trebuie să vorbești numai cu cinism și inocență. Nemilos și rafinat, cu deșteptăciune aproape perfidă; totodată și cu inima curată, cu atâta seninătate și simplitate, precum păsările cântătoare.

Nu pot rata ocazia să adresez câteva cuvinte și acestor sectanți obscuri ai ateilor, pietiștii. Pietismul nu este altceva decât ateism deghizat. Materialistul obișnuit este un suflet vrednic de milă, nici mintea nu-i e prea strălucită, inima îi este uneori cretină de-a dreptul și, așa cum de multe ori am spus, trebuie să-l privim ca pe un infirm, care

este atașat obsesiv de propria-i infirmitate și care își privește neghiobia ca pe o mare realizare.

Pietistul, de fapt, este la fel de ateu ca și materialistul, numai că, pe de-asupra, are și conștiința încărcată, de aceea se ascunde în hainele religiei adevărate. Pietistul ar pretinde ca omul să trăiască cu tărâțe și apă, ar îmbrăca cele mai frumoase femei în haine prost croite, ar interzice râsul și ar acoperi soarele cu un voal negru. Pietistul este abstinentul. Știu prea bine că deja s-a indignat la citirea mottoului meu, întrebându-se mânios și încruntat: ce blasfemie mai e și aceasta! S-a revoltat când am cutezat să spun că Dumnezeu se află și în șunca fiartă. Îl sfătuiesc să se liniștească. Va auzi lucruri și mai grozave. Promit că voi ține seama în mod special de el și nu voi pierde niciun prilej de a-l indigna cât mai crunt posibil. Ateistul trebuie menajat, pentru că este idiot, ignorant, mărginit și nătâng. Pietistul nu poate spera la cruțare. Să afle, așadar, că voi fi permanent cu ochii pe el, și cu cât face figuri mai solemne, cu atât mai mult voi râde de el. Pe cât de mult se va indigna, pe atât mă voi distra pe seama lui, și nici măcar nu voi spune de ce.

Treime

Această carte se împarte în mod necesar în trei părți. În mod necesar, pentru că orice carte bună se împarte în trei părți, adică divizarea perfectă este întreirea, dar și pentru că numărul vinului este treiul, și acest număr trebuie exprimat și prin diviziune.

Prima parte va fi metafizica vinului. Nu este numai scopul, ci și ambiția mea, ca în această parte să pun temeliile tuturor viitoarelor filosofii ale vinului. Așa cum Kant elaborează fundamentele tuturor viitoarelor filosofii — care, la rândul lor, pot fi acceptate sau contestate, dar niciodată ignorate sau uitate prin pretenția că nu ar fi fost afirmate —, tot așa doresc și eu să formulez în această parte ideile universal valabile și durabile ale metafizicii vinului.

Știu că prin folosirea termenului de metafizică am forțat limitele. Dar cuvântul va rămâne ascuns. Nu va figura în niciun titlu. Sunt nevoit să procedez astfel, întrucât ateii sunt destul de neîncrezători și, față de filosofie, totuși, doar acest cuvânt este termenul superior tolerabil pentru ei. Deja metafizica le ofensează habotnicia atât de mult, încât, dacă aș fi intitulat această carte *Metafizica vinului*, nici n-ar fi îndrăznit s-o deschidă.

În prima parte va fi vorba despre vin, ca o realitate transcendentă. A doua parte prezintă vinul ca natură. Această parte va avea un caracter descriptiv. Se va ocupa de struguri, soiuri de viță, soiuri de vin, va vorbi despre legăturile dintre sol și vin, apă și vin, mai cu seamă despre vinurile ungurești, dar ținând cont și de vinuri străine mai renumite.

A treia parte este dedicată ceremoniilor legate de vin. În această parte vom analiza când să bem vin și când nu. Cum să bem? Unde să bem? Din ce să bem? Singur? În doi? În compania unui bărbat sau a unei femei? Altfel spus, va fi vorba despre legătura dintre vin și muncă, vin și plimbare, vin și baie, vin și somn, vin și dragoste. Capitolul va conține și reguli, de pildă, ce vinuri să bem la anumite ocazii, cât să bem, pe lângă ce bucate, în ce locuri și în ce amestec.

Această parte nu se vrea deloc exhaustivă. Mai degrabă dorește să arate infinita bogăție a ocaziilor de băut și, de pe acum, își invită cititorii să completeze rânduiala ceremoniilor vinului cu noi și noi capitole.

Divizarea terțiară se armonizează îndeaproape cu cele trei ere ale istoriei universale a vinului. Corespondentul spiritual al părții metafizice este era antediluviană, când omenirea încă nu cunoscuse vinul, visând doar despre el. După potop, Noe sădise prima viță de vie, și astfel a început o nouă epocă în istoria universală. A treia eră începe cu transformarea apei în vin, iar noi trăim acum în această epocă. Istoria universală se va sfârși când din izvoare și fântâni va țâșni vin, din nori va ploua cu vin, iar apa lacurilor și mărilor vin se va face.

Lumea gurii

În pântecul mamei suntem legați de lume prin cordonul ombilical. După naștere, cu gura. Dintre organele noastre de simț, ochiul este cel abstract; nu intră niciodată în contact direct cu obiectul văzut, și nici nu se poate lega de acesta. Urechea lasă lucrurile ceva mai aproape. Mâna le și apucă. Nasul deja inspiră și aburii lucrurilor. Gura îmbucă ce poftește. Numai după ce-am gustat, aflu despre ce este vorba. Gura este sursa experienței nemijlocite. Până și copilul mic știe acest lucru. Când vrea să cunoască ceva, bagă în gură. Mai târziu omul uită. Deși, despre omul din fața mea aflu cine este numai atunci când vorbele din gura mea ajung la el; pot spune că am o experiență cu o femeie, numai dacă am sărutat-o, iar ceva devine cu totul al meu, numai după ce l-am mâncat. Lumea gurii este mult mai nemijlocită decât lumea ochiului, lumea urechii, chiar și decât lumea mâinii, de aceea este și mai religioasă, pentru că se află mai aproape de adevăr. Din această pricină și Novalis a ajuns a spune că există o adâncă înrudire între a mânca și a învăța. Astfel devine pământul mama noastră, a tuturor, el oferă gurilor noastre hrană, iar noi ne contopim cu ceea ce el ne oferă.

Trei la număr sunt activitățile gurii: gura vorbește, sărută și se hrănește. Despre vorbă, acum, din păcate, trebuie să tac; la fel și despre sărut, deși nu mă abțin cu plăcere. De reținut numai atât, că sunt legat nemijlocit cu lumea prin gură — o legătură care îmi admite trei acțiuni: dau, iau, ori și dau și iau. Prin vorbă dau; prin mâncare iau, prin sărut și dau și iau. Direcția cuvântului este în afară, direcția mâncării este spre înăuntru, direcția sărutului este în afară și spre înlăuntru, adică cercul. Desigur, o acțiune nu le exclude pe celelalte două, ba chiar le presupune: atunci când pământul mă hrănește, îmi și vorbește, adică mă învață, dar mă și sărută; când sărut o femeie, mănânc din ea, precum și ea mănâncă din mine, ne hrănim reciproc, și ne învățăm reciproc, și vorbim unul altuia, de cele mai multe ori despre lucruri ale căror adâncimi nu pot fi exprimate prin cuvinte, pentru că acelea nu sunt de ajuns.

Hrănirea e de trei feluri. Omul mănâncă, bea și respiră. Cei inițiați în marea cunoaștere a tradiției știu că mâncarea este în strânsă legătură cu trupul, știu că băutura își găsește sensul în lumea sufletului, iar respirația este hrănire spirituală. Ca să-și intensifice spiritualitatea ființei, femeile folosesc parfumuri, iar bărbații fumează.

Am vorbit până acum despre cele trei activități ale gurii, apoi despre cele trei feluri ale hrănirii. Pentru că vorbim despre filosofia vinului, am ajuns numaidecât la a treia diviziune terțiară, și anume la cele trei fluide primordiale. Cele trei fluide primordiale sunt cel rece, cel cald și cel mediu. Atributele de rece și de cald nu se referă la temperatura fluidului, ci la caracterul lichidului.

Trei sunt fluidele calde: apa, untdelemnul și vinul. Lichidele reci sunt tot trei la număr: ceaiul (cafeaua), berea și laptele. În mijloc se află doar fluidul de bază: sângele.*

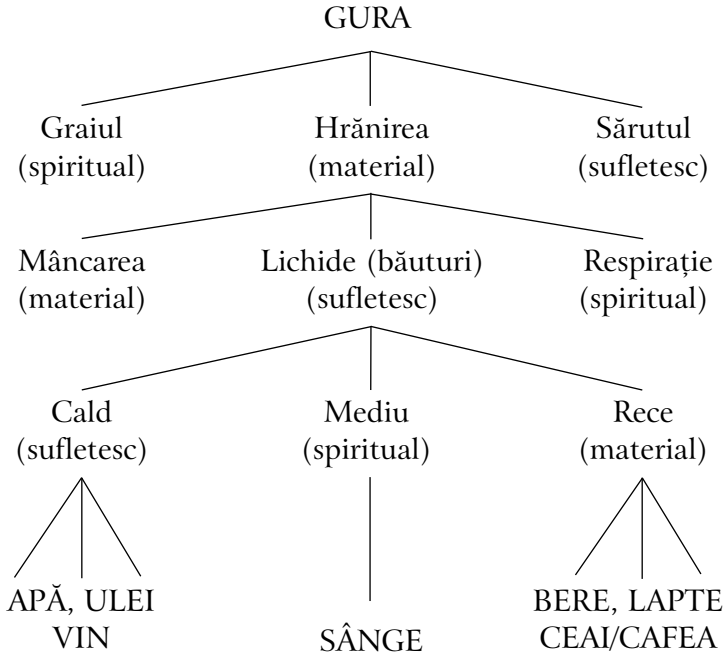

* Există numai trei lichide de bază: apa, laptele și sângele. Restul lichidelor sunt rezultatele conlucrării omului cu natura. Vinul și berea se bucură de aportul fungilor de fermentație, ceaiul și cafeaua sunt fierturi herbale, untdelemnul este grăsime extrasă din plante. Lista ar putea fi completată cu multe alte băuturi. Totuși, această listă nu e nicidecum o inventariere arbitrară a scriitorului. Béla Hamvas a luat în considerare băuturile și licorile cel mai des consumate de către omul secolului XX. (Nota lui Antal Dúl, editorul operei complete în limba maghiară.)

Dacă cineva dorește să construiască corespondențele spirituale, în mod tradițional cele mai apropiate, poate proceda astfel:

		SÂNGE			
Soare	duminică	a	roșu	aur	1
		BERE			
Lună	luni	c	alb	argint	2
		APĂ			
Mercur	miercuri	f	galben	mercur	7
		CEAI (CAFEA)			
Marte	marți	g	violet	fier	4
		LAPTE			
Venus	vineri	e	verde	cupru	5
		ULEI			
Jupiter	joi	d	albastru	cositor	6
		VIN			
Saturn	sâmbătă	h	negru	plumb	3

Luând drept criteriu cifra șapte, acest tabel configurează legăturile dintre lichide, în funcție de corespondența lor spirituală cu planetele, zilele săptămânii, cele șapte sunete, cele șapte culori ale curcubeului, cele șapte metale și cele șapte numere. După cum se vede, ziua vinului este sâmbăta, planeta lui este Saturn, culoarea este negrul, metalul lui e plumbul, sunetul lui este „h“-ul, iar numărul lui e trei.

Toate acestea pot părea destul de curioase pentru unii. Cum adică trei și Saturn și plumb? Răbdare, într-o clipită veți vedea că acest lucru este mult mai interesant decât promite el a fi acum.

Măști hieratice

Dacă aș fi fost femeie, aș fi făcut o pasiune din plăcerea de a pune masa. Sunt convins că sendvișurile mele ar fi fost renumite peste mări și țări, pentru că nimeni n-ar fi asortat cu mai mare grijă armoniile de culori și forme ale lămâii, somonului, sardelei, șuncii, ouălor, pătrunjelului; și nimeni nu le-ar fi putut combina cu mai mare ingeniozitate. O tavă de-a mea, pregătită ca gustare lângă ceaiul de după-amiază, ar fi fost mai frumoasă decât dacă ar fi pictat-o însuși Ruysdael. Borcanele cu dulceață, zahărul, pesmeții, tarhonul ar fi stat în cămara mea în rânduri strânse, ca niște balerine sau soldați. Menajeria mea ar fi fost organizată cu multă rațiune și exactitate, precum o bibliotecă.

Dar cum sunt bărbat, îmi trăiesc marea plăcere de a fi pedant în redactarea tabelelor. Am o idee preconceptă, cum că ordinea nu e doar frumoasă, dar și folositoare. Numesc ordine acea stare de fapt când toate lucrurile sunt la locul lor. Astfel mi-am elaborat tabelul despre planete, numere, lichide, culori. Am vrut să așez vinul la locul lui în lume. Un loc care însă trebuia mai întâi stabilit. Pedantul este pătimașul cutiilor și cutiuțelor, care își poate petrece toată ziua cu aranjarea și rearanjarea lor după mărime,

culoare, formă, sortându-le și după lemnul, metalul, cartonul din care sunt făcute, până când găsește sistemul care îl satisface deplin. Desigur, această ordine, cum am spus deja, are o semnificație nu numai estetică, dar și una intelectual-economică foarte mare. (Am scris expresia „intelectual-economică", nu pentru cititorul cultivat, ci pentru cel scientist.)

Așadar, am spus-o și o repet, ordinea nu este întru totul fără rost. Nu doar pentru faptul că noi, oamenii, acordăm ordinii o deosebită importanță. Acest lucru trece acum în plan secund. Doresc să atrag atenția că, potrivit sapienței sacrale, planeta acestei pedanterii pasionate este tocmai Saturn, despre care a fost vorba mai adineauri. Saturn e planeta Vârstei de Aur. Este guvernatorul acelei epoci, când toate lucrurile și ființele au fost la locul lor, de aceea au trăit într-o netulburată fericire. M-am exprimat greșit. Vârsta de Aur nu este o epocă istorică, ci o stare, de aceea este prezentă în toate timpurile; o stare care depinde doar de existența cuiva care s-o înfăptuiască. Saturn e simbolul desăvârșitei ordini primordiale a paradisului. De aceea planeta asta este strâns legată de numărul trei, care reprezintă numărul măsurii. Și tot de aceea este legată de vin, cel care ridică omul deasupra lumii turbate, să-l reașeze în rânduiala Vârstei de Aur.

Celelalte elemente ale tabelului — planete, fluide, sunete, culori, metale — sunt de asemenea simboluri. Iar toată configurația nu este altceva decât lumea creației pusă în ordine exactă, ca menajeria sau catalogul. Ordinea e cheia lumii, zice pedantul pasionat, stăpânit de Saturn. Dacă pun lucrurile în ordine, dacă toate sunt la locul lor, atunci sensul lumii se restabilește. Toate filosofiile sunt

asemenea experimente de restabilire a sensului. Iar aici se întâmplă ceva curios. Faptul este deosebit de curios, da, și se lămurește într-adevăr: multitudinea de lucruri aparent diferite, în definitiv, este doar o aparență. Totul este unul. *Hen panta einai*, spune Heraclit. Lucrurile apar diferite numai în stare împrăștiată. De fapt, toate lucrurile sunt tot atâtea apariții ale aceluiași Unu. Sunt măști. Tot ce pot vedea și auzi, mânca și bea, imagina și apuca, toate acestea sunt măști hieratice ale aceluiași Unu. Sunetul „c“ este o mască, tocmai precum fumul de țigară, cântecul este o mască, tocmai precum plumbul, sângele, joia sau galbenul. A cui mască? Cine este acest Unu? Böhme spunea că diavolul nu are măști ci numai larve.

Și spunând toate acestea, am rostit ideea de bază a filosofiei vinului. Ce este vinul? O mască hieratică. Cineva se află după ea. Cineva care are nenumărate măști, cineva care trăiește în aceeași clipă după masca planetei Mercur, a aurului, a sunetului „f“, a culorii roșii; cineva care este în aceeași clipă și carte, și vorbă, și surâsul unei femei, și ochelari, și friptură de rață.

Din toate acestea derivă, desigur, și altceva ce merită reținut cu privire la cele ce urmează. Pentru că, în definitiv, *hen panta einai*, adică totul este unul, deci totul se află în toate. În sânge se găsește și duminica, și aurul, și sunetul „e“. Aceasta este o scală în care, cântând oricare dintre sunete, totodată răsună și întregul instrument; și — în funcție de relația de rudenie cu celelalte sunete, mai armonic și mai puternic, sau mai dizarmonic și mai ascuns, dar ca subton sau supraton — toate sunetele încep să se facă auzite.

Un pahar de vin: saltul mortal al ateismului

Toate cugetările trebuie începute cu simțurile, spune Baader. Am recunoscut raționamentul sfatului său, de aceea am început metafizica vinului cu cel mai sensibil organ de simț, gura. Pentru că, tot ceea ce ochiul și nasul pot afla despre vin, e neînsemnat față de ceea ce știe gura. Gura știe despre vin că este o mască hieratică, și mai știe și a cui mască este.

Ajunși aici, pe baza celor spuse și în legătură cu toate acestea, trebuie desigur să luăm poziție în favoarea vieții nemijlocite și împotriva vieții abstracte. Viața abstractă trăiește prin ochi, cel mult prin urechi. Nu trăiește prin gură. Din această pricină, ochiul și urechea sunt organe exoterice. Omul abstract este însă neîncrezător chiar și față de ochii sau urechile sale. Îi place să folosească expresiile de iluzie optică sau halucinație, dând impresia că simțurile parcă l-ar înșela — l-ar înșela ori din cauza neputinței lor jalnice, ori în mod intenționat. În consecință, omul abstract inventează ca surogat al lumii senzoriale o himeră terifiantă: nimicul incolor, inodor, amorf, insipid, afon. Iar din toate acestea a fabricat, mai ales în ultimul timp, știința, morala, legea, statul. Desigur, orice ar drege, nimic nu-i iese.

Viața abstractă este o viață construită pe teorii, care se bazează nu pe experiențe senzoriale directe, ci pe așa-numite principii. În epoca modernă cunoaștem două astfel de tipuri de oameni abstracți: unul e scientistul, celălalt, puritanul. Nici nu mai trebuie spus că ambii sunt variațiuni ale ateismului.

Specific scientistului este faptul că nu cunoaște dragostea, ci instinctul sexual; nu lucrează, ci produce; nu se hrănește, ci consumă; nu doarme, ci își regenerează energiile biologice; nu mănâncă prune, mere, carne, cartofi, pâine cu unt și miere, ci calorii, vitamine, carbohidrați și proteine; nu bea vin, ci alcool; își cântărește săptămânal greutatea corporală; dacă are dureri de cap, ia opt feluri de prafuri medicinale; dacă are diaree după ce a băut must, aleargă la doctor; poartă discuții despre căile de a prelungi viața omenească; consideră problemele igienei de nerezolvat, pentru că poate spăla periuța de unghii cu săpun, poate spăla săpunul cu apă, însă nu poate spăla apa cu nimic.

Scientistul este forma benignă, mai stângace și mai comică a ateismului. Puritanul însă-i agresiv. Agresivitatea îi este alimentată în mare măsură de crezul său că a găsit singurul mod corect de a trăi. Poate fi puritan cineva și dacă e materialist, și dacă e idealist, și dacă e budist sau talmudist, pentru că puritanismul nu este o concepție despre lume, ci un temperament. Sunt necesare doar două lucruri: o mărginire întunecată a oarbei credințe în anumite principii și o dementă, insidioasă predispoziție combativă pentru aceste principii.

Însă adevărata putere a puritanismului provine din faptul că acesta este ateul desperat. Ar trimite pe rug toate femeile mai arătoase decât majoritatea; ar vărsa dinaintea

porcilor toate bucatele mai grase sau mai dulci; i-ar condamna la închisoare pe viață pe toți cei care cutează a râde; nu urăște nimic mai mult decât vinul; adică, de fapt, nu se teme de nimic mai mult, decât de vin. Puritanul este omul abstract prin excelență. Cel fără de inimă. În cazul ateilor, problema se află întotdeauna mai degrabă în inimă decât în intelect. Puritanul este un concentrat idiot de inimă. Istoria mondială datorează cele mai sângeroase războaie și cele mai oribile revoluții tocmai puritanilor. Și toate acestea pentru că, săracul, a găsit un principiu în loc de Dumnezeu, și de acest fapt este conștient. Știe că e disperat. Vede că nu merge treaba, totuși drege mai departe. Doar-doar odată și-odată ar lua parte la o pomană a porcului, și s-ar sătura zdravăn cu friptură de porc, caltaboș, cârnați proaspeți, și ar mânca lângă toate acestea ardeiași în oțet, ceapă, gogoși cu dulceață de piersici, și ar bea două sticle de vin de Szekszárd, atunci ar mai putea fi salvat. Dar nimeni pe lume nu l-ar putea sili să comită așa ceva.

Faptul că viața are rost numai dacă e sacrificată, este o cunoaștere înnăscută în toate sufletele. Viața este o reușită numai dacă o sacrific. În cazul unui om lucid și serios, această povară se rezolvă de la sine, atunci când își pune viața în mâinile Domnului. Ateului, însă, îi este frică. Degeaba îi este frică — trebuie și el să-și sacrifice viața. Și, negreșit, își sacrifică viața și el, dar nu în mod normal, ca Abel pentru Dumnezeu, ci și-o sacrifică unei oribile măgării. Sieși? Măcar de-ar fi așa! Voluptății? Puterii? Bogății? Chiar prostiei, ar fi totuși de înțeles. Puritanul se sacrifică însă unui principiu. Umanitate! Zice el. Ori, Libertate! Sau, Morală! Eventual, Viitor! Progres! Ce înseamnă libertate și umanism și viitor? Acestea sunt doar surogate de

Dumnezeu. Și ce se ascunde după această oribilă nebunie masochistă? Faptul că el este omul desperat. Știe că nu merge, și totuși face. Știe că e un biet nebun, totuși persevează. De aceea este sever, de aceea e nervos, de aceea e ofensiv, de aceea e obscur, de aceea e perfid, de aceea e agresiv — pentru că este desperat. Nu merge, și totuși drege. Continuă în ciuda tuturor. Știe ce face, dar nu vrea să se ajute, și din această pricină devine și mai desperat. Și mai desperat, și mai abstract, și mai nervos, și mai hain, și mai insidios, și mai suspicios, și mai obscur. Și totuși nu se oprește, face. Nenorocitul!

De scientist, nu are rost să ne ocupăm. El este inocent, cu toate toanele și superstițiile lui. Cu puritanul, însă, trebuie să avem grijă. Convingerea mea este că există un singur medicament pentru el. Vinul. La fel și pentru pietist. Pentru că puritanul este un pietist devenit terorist, iar pietistul e un puritan plângăcios. Pietistul e bisericos, își dă ochii peste cap. Colecționează poze obscene în secret, bea dacă nu-l vede nimeni, mai ales rachiu, crezând că acesta-i păcat mai mare, și deci cade în groapa mai mare. Pietistul trăiește astfel încât pereții camerei lui ard neîncetat în roșu aprins de rușine. Pereții camerei puritanului sunt galben-pal, pentru că nu îndrăznește a se trăda nici măcar atunci când este singur. Doar în sinea lui! O, săracul de tine, ce milostenie te poate salva, dacă nu vinul?

Interludiu escatologic

De regulă, oamenii cred că izvorul tuturor relelor este păcatul. Prin păcat înțelegându-se că cineva minte, fură, înșală, jefuiește, omoară sau se destrăbălează. Ignoranța lor merge până într-acolo, încât emit legi extrem de pretențioase împotriva păcatului, prin care amenință chiar și cu spânzurătoarea. Deși aceste legi sunt destul de vechi, de mii și mii de ani, până acum ele nu au avut niciun efect.

Aici și acum, eu protestez împotriva acestei credințe comune. În urma unor cugetări temeinice, declar că nu păcatul este cauza răului. Cauza acestui rău este mult mai adâncă. Răul izvorăște din proasta atitudine. Păcatul este doar urmarea acestei proaste atitudini. Acestea fiind zise, pe urmele Sfântului Apostol Pavel, consider sfera legii și a moralei ca fiind lichidată, și doresc să stabilesc originea tuturor acțiunilor umane chiar în fundamentul construcției: în religie. Și fac acest lucru, nu în mod arbitrar, și nu pentru că eu aș fi descoperit această idee. Nu. Acest lucru a fost privilegiul escatologilor creatori, în clipele lor fondatoare de religii — cum spune contemporanul nostru. Și fac acest lucru, pentru că, experiența îmi spune, legea și morala au stins păcatul cel mult doar aparent, în realitate

nereușind niciodată să vindece vreun rău. Rădăcina păcatului, și prin ea izvorul răului, este ascunsă prea adânc, astfel încât nici morala, nici legea nu le pot atinge. Păcatele stigmatizate de codul penal sunt doar consecințele finale ale proastei atitudini religioase. Am spus deja și subliniez acum din nou, toată lumea trebuie să aibă o religie, nu există om nereligios. Dacă cineva nu crede în religia bună, crede într-una rea. Dintre toate religiile rele, cea mai rea este ateismul.

Esența urmează însă abia acum. Religia rea nu este consecința atitudinii proaste. Nu. Religia rea este însăși atitudinea proastă. Această proastă atitudine e prăsila tuturor relelor și izvorul tuturor păcatelor. Este, în primul rând, izvorul defectelor morale, cum sunt vanitatea, invidia, rapacitatea, obrăznicia, lăudăroșenia, lipsa bunului gust. Dar este la fel și izvorul și prăsila tuturor crimelor persecutate de codul penal, al furtului, al înșelăciunii, al omorului. Așa-numitele păcate sunt doar cele din urmă consecințe ale religiei rele. Dar și așa, numitele defecte morale sunt tot consecințe. Consecințele a ce? A proastei atitudini. A religiei rele. Așadar, ce trebuie făcut? Să se emită legi severe? În niciun caz! Acestea tratează doar simptomele, nu și cauzele. Să se întărească stăpânirea de sine morală? Să se recurgă la asceză? Să se recurgă la autotortură? Nu, nu, de o mie de ori nu. Și acestea sunt doar consecințe. Trebuie schimbată atitudinea. Religia rea trebuie preschimbată în religie bună. Nu legea, nu juriștii, nu judecătorii, nu regii, nu preoții, nu moraliștii, și nu satiricii și nu eroii virtuții și nu predicatorii și nu misionarii ne învață acestea, ci numai și numai escatologii creatori, în clipele lor fondatoare de religie.

Să nu mire pe nimeni că răul are un rol atât de însemnat în viața omului. Răul este de fapt singura problemă de rezolvat. La început omul a făptuit primul păcat. Acum știm deja ce este acest păcat. Nu este ceva ce se lovește de codul penal. Nu ar putea fi judecat nici chiar după cele mai severe sisteme morale. De ce? Pentru că primul păcat, păcatul cel mai întunecat, răul cel mai rău a fost religia rea, atitudinea proastă. În acea clipă omul a fost prins de un spasm. Biblia numește acest lucru păcat originar. Din acea clipă trăim toți cu acest spasm care s-a ivit în fundamentul ființei noastre, în atitudinea religioasă. Pentru că acest șoc este ereditar. Propria noastră proastă atitudine ne irită și ne căutăm dezlegarea în mod desperat. Potopul nu a reușit să ne spele de ea. Dar odată cu apariția curcubeului a apărut și licoarea dezlegătoare. Eu pot percepe vinul doar ca un act de grație dintre cele mai înalte. Vinul dezleagă. Avem vin. Putem să dezlegăm acel șoc blestemat. Vinul ne readuce viața originară, paradisul, și ne arată unde vom ajunge, la a lumii cea din urmă sărbătoare. Omul poate îndura acest pod între prima și ultima zi doar în extaz. Acest extaz este vinul.

Uleiurile

Vinul este o mască hieratică. Toți oamenii și toate popoarele știau asta cândva. Descifrarea măștii coincide cu dezlegarea din spasmul răului. *Dionysos lysios* — ziceau grecii — Zeul-Vin Mântuitor. Spunând acestea, abia am atins însă obiectul, cel mult la modul foarte general. Abia dacă am rostit că vinul are chip divin. Or, știm prea bine, nu există vin în general, așa cum nu există nici om în general. Există Ioan, Pavel, Grigore, Nicolae, Andrei și există Sara, Paraschiva, Ana, Ramona. Astfel există vin de Somló, vin de Pannonhalma, vin de Arács, vin de Kiskőrös. Ba mai mult, fiecare an, fiecare gospodar, fiecare butoi are propriul vin. Toate vinurile țin de un singur zeu. Însă toate vinurile își au geniul lor propriu. Și aceste caractere singulare sunt tot măști. Gura este cea care recunoaște masca. Există oameni deosebit de talentați, magnifici degustători de vin, care recunosc aceste genii cu o precizie desăvârșită. Despre principiile orientative ale acestei recunoașteri urmează să spun câteva cuvinte, doar atât cât este absolut necesar pentru acest subiect.

Vă mai amintiți, din marele tabel al măștilor hieratice, că vinul aparține categoriei fluidelor calde, cele mai

apropiate rudenii ale sale fiind apa și uleiul. Nu se poate vorbi aici despre apă, căci aceasta, dacă e posibil, e un subiect și mai vast decât vinul. Vom cuvânta și despre uleiuri doar atât cât este necesar pentru a înțelege vinul.

Presupun că toată lumea știe, vinul se face din struguri. Vița de vie este o plantă. Planta e cea mai minunată creație a lumii. Virginia Woolf spunea că iubește plantele mai mult ca pe oameni. Dacă mi s-ar pune această întrebare, nu aș putea răspunde chiar atât de ușor. Dacă mă gândesc, însă, că doar în pădure, în grădină, pe câmp mă simt în armonie totală cu lumea, poate că aș hotărî: mai degrabă plantele, decât omul.

În starea originară, în grădina Paradisului, plantele au păstrat cele mai fine, cele mai aromatice uleiuri ale spiritualității lumii. Toate plantele sunt de fapt genii, ori, altfel spus, îngeri, și pot recunoaște acest mic daimon după forma, sau culoarea, sau floarea, sau fructul lui, dar nu direct, ci numai în mod abstract, așa cum ochiul poate recunoaște ceva. Despre planta vie doar nasul poate avea experiență în mod nemijlocit, pentru că esența cea mai adâncă este revelată numai de uleiul viu din plantă. Mireasma este secretul existenței vegetale. În cursul plimbărilor mele, încă din fragedă copilărie, făcusem cunoștință cu plantele, rupându-le câte o frunzuliță, pe care o frământam între degete și o miroseam îndelung. Fac acest lucru și azi, dar nu mai găsesc mirosuri necunoscute. Cunosc menta, cimbrișorul, cucuta, țintaura, rozmarinul, busuiocul, țelina, achillea, crizantema, oh!, dafinul, și da, cunosc și acea mică zână, cea mai dragă inimii mele, fermecătoarea lavandă. Pot spune, fără nicio exagerare, că sub clima noastră, dar chiar și în regiunea mediteraneană,

pe unde am cutreierat atât de mult, nu există plantă al cărui geniu să nu-l cunosc personal.

Ajuns aici, nu pot pierde ocazia să atrag atenția, puritanilor și pietiștilor, asupra anumitor lucruri. Acești oameni cunosc femeia doar în mod abstract, numai cu ochii și urechile, prin urmare, abia dacă au experiențe directe despre ea. Dacă acest subiect interesează mai serios pe cineva, să citească părțile relevante din cărțile lui D.H. Lawrence, și atunci va avea o idee cât de multe poate afla mâna despre trupul unei femei. Eu îndrăznesc să merg și mai departe decât Lawrence. Afirm că, precum în cazul plantelor, și secretul femeii se află în parfumul trupului ei. De departe, dintr-o depărtare abstractă, acest parfum pare destul de unitar. Însă, dacă te apropii mai mult și te cufunzi în amănunte, vei observa ce diferență există între parfumul părții posterioare a gâtului, la rădăcina părului, și parfumul umărului sau cel de la încheietura mâinii. Trupul femeii este infinit mai uleios, și de aceea mai ușor, mai rar, mai genial, în sfârșit, mai spiritual, decât trupul bărbatului. Farmecul staturii feminine este exact directa consecință a infinitei bogății în uleiuri abundente. Într-adevăr, cine dorește să trăiască cât mai multe experiențe nemijlocite despre uleiuri, nu poate neglija nicicum femeia. Să inspire parfumul buzelor femeii, și să analizeze ce se găsește în acel odor: cochetărie, vorbărie, provocare, seducție, dulceață, amețeală, beție, foc, vâltoare, strălucire, răutate, otravă, infamie, voluptate. Acestea toate sunt caractere mărunte, ce furnică în parfumul buzelor.

Eu însumi am observat că trei zone îmi plac cel mai mult. Prima zonă sunt buzele, de care vorbeam mai înainte, dar în special colțul gurii, care este mult mai aromatic decât

mijlocul buzelor. Cea de-a doua este îndoitura interioară a genunchilor. Oricât de prostesc ar suna, susțin că pentru mine femeia e femeie exact aici, în acest loc. Aici, în gropițele din curbura interioară a genunchilor, își răspândesc aromele uleiuri nespus de fierbinți. Cea de-a treia și cea mai parfumată, cea mai bogată în uleiuri aromatice este zona de deasupra genunchilor, latura interioară a gambei superioare, acolo, unde pielea e cea mai fină și cea mai catifelată. Centrul aromelor se află în partea cea mai lăuntrică, la circa patru-cinci degete de genunchi. De multe ori, după câte o nemaipomenită experiență aromatică, luam hotărârea de a scrie o carte întreagă despre această mică parte, abia cât două palme, dar cea mai parfumată și cea mai bogată în uleiuri aromatice din tot universul. În acest loc se desfășoară ființa feminină în întregimea ei. Aș îndrăzni să spun că aici simt caracterul și gradul de inteligență erotică ale femeii. Dacă adulmec acest parfum, știu cât ulei spiritual al iubirii conține și cu ce flacără arde acesta, cum luminează, cât de fierbinte e, ce culoare are fumul — alb, violet, albastru, roz, galben sau auriu.

Unora — care se iau în serios pe sine, și își iau și viața în serios — nu le-aș oferi asemenea învățături. Ei și așa știu toate acestea. Această învățătură este pentru pietiști și puritani. Este un avertisment să părăsească calea abstractă și să ia lucrurile mai în serios. Vor vedea că nu există femeie (dacă nu cumva e vorba de vreo abstracțiune de femeie, dar aceea, de obicei, este astfel pentru că nu e frumoasă, și din această cauză, săraca, rămâne și așa exclusă din joc), care să nu primească cu recunoștință supunerea la orice astfel de studiu, cu atât mai multă recunoștință,

cu cât acest studiu este mai amănunțit, mai exhaustiv, mai lung, mai fundamental.

Acestea fiind zise, se poate ghici ușor ce vreau să spun despre vin. Fiece vin are individualitate. În toate vinurile (soi, an, regiune, sol, vechime) trăiește câte un geniu unic, irepetabil și de neimitat. Geniul este forma materializată a uleiului. Masca lui. Fiecare parte a trupului femeiesc are un parfum special, care nu poate fi confundat cu altceva. De ce? Pentru că fiecare parte este locuită de alt daimon. Vinul este o licoare ce conține ulei spiritual. În fiecare vin locuiește câte un înger, care, atunci când omul bea vinul, nu moare, ci ajunge între nenumărații îngeri și zeițe care viețuiesc în lăuntrul omului. Când omul bea, geniul care sosește e primit cu flori și cântece de toți ceilalți aflați deja înăuntru. Îngerașul e încântat, mai că se aprinde de bucurie. Această flacără de bucurie se revarsă în sufletul omului și îl răpește și pe el. Nu există apărare împotriva acestuia. Tocmai din acest motiv spun că un pahar de vin e saltul mortal al ateismului.

Postfață la metafizică (apologie)

Am terminat, astfel, tot ce am avut de spus despre metafizica vinului. Pe baza înțelepciunii tradiției, am schițat cele mai apropiate corespondențe ale vinului, apoi, cu ajutorul diferențierii dintre viața abstractă și cea directă, am prezentat din experiența senzorială partea referitoare la gură. Mi-am expus teoria asupra măștilor hieratice și am arătat unde anume își are vinul locul în lume. De acum încolo, acestea nu se pot schimba nici în secolele ce vin. Vor trebui să reflecteze asupra acestor constatări toți cei care scriu despre vin. Iar prin teoria mea asupra zeităților și geniilor vinului, am construit un pod spre natură. Înainte însă de a mă apuca să descriu natura vinului, aș dori să adresez câteva vorbe celor pentru care am scris această carte.

Știu că nu-i ateu care să nu se fi scandalizat încă de la primele rânduri ale cărții, din pricina acestui ton țanțoș, pe care am avut îndrăzneala să-l folosesc la adresa lui. Și cu cât a înaintat mai mult în lectura cărții, indignarea lui trebuie să fi fost tot mai mare, încât, în anumite locuri, a fost gata-gata să protesteze împotriva acestui ton disprețuitor. În sfârșit, a fost nevoit să se liniștească, spunându-și că autorul cărții nu îi e superior, doar că își dă

aere. Însă, brusc i s-a trezit suspiciunea: cu ce drept își îngăduie cartea să-l numească sărac cu duhul? De unde atât tupeu, încât să-i fie milă de el, să-l numească neghiob, idiot, olog, ba chiar cretin? Ce neobrăzare din partea autorului să folosească acest ton dăscălitor! Cum de își permite să-i dea sfaturi și să-i vorbească precum unui școlar!

Cel mai mult l-a enervat faptul că a așteptat o predică mieroasă, dar în schimb a avut parte aproape de opusul acesteia. Ei bine, mă rog, dacă este într-adevăr așa cum zice ateul, atunci, aici și acum, îi prezint scuze cititorului și afirm că nu am avut intenția să-l insult. Fie-mi permis să mă explic și să-mi elaborez, în două puncte, apărarea față de această acuzație.

În primul rând, nu am avut nicidecum intenția să folosesc un ton arogant, pentru că religia interzice acest lucru. Cel care-și dă aere, numai în aparență este superior. Religia nu permite un asemenea procedeu. Cred că tot ceea ce ateul a perceput ca fiind îngâmfare n-a fost așa, ci a fost de bună seamă o superioritate adevărată. O superioritate pe care nu am vrut însă s-o ascund. Este vorba chiar de autentica superioritate, nu numai a mea față de el, ci este superioritatea tuturor oamenilor cu religie bună asupra tuturor celor cu religie rea.

Prin susținerea acestui lucru, am făcut o afirmație foarte importantă. O afirmație care trebuia făcută de mult, chiar nu înțeleg de ce nu au făcut-o alții până acum, eventual unii mult mai pricepuți decât mine. Iar afirmația sună așa: omul cu religie bună este în mod necesar, în orice circumstanțe, superior celui cu religie rea. Îi este superior prin inteligență, sentimente, inimă, seriozitate, și îi este superior

și prin savurarea nemijlocită a vieții — acest ultim lucru fiind descoperirea mea.

Nu-i nevoie deci ca omul cu religie bună să-și dea aere. Dată fiind poziția sa, se află deja într-o netă superioritate. Trebuie spus odată pentru totdeauna: creștinismul nu este o superioritate artificială, ci una autentică. Trebuia exprimată, și trebuie subliniată această stare de fapt care a existat dintotdeauna și va exista în vecii vecilor.

În fine, nici nu prea pricep unde ar fi acea des afirmată superioritate a ateilor, în afară de cazul amintit mai sus, adică cel al puterii — obținute cu forța — asupra lumii. În paranteză fie spus, n-aș da doi bani pe longevitatea acestei puteri. Cum de s-a putut răspândi ideea greșită, cum că ateul ar fi în superioritate față de omul religios, în ce privește inteligența sa, gândirea sa, pragmatismul său, umanismul său, prezența de spirit și savurarea vieții? Poate că niciodată nu a fost vorba despre superioritate, ci doar despre o neobrăzată nemernicie, prin care intimidase mai pudicul om religios. Gloria sa, desigur, a fost doar trecătoare. Doar până la ivirea cuiva care nu s-a speriat. Acum, că acest lucru s-a dezvăluit, este foarte probabil că situația se va schimba destul de repede.

Al doilea punct al apărării mele este următorul: l-am ridiculizat pe ateu? L-am făcut să apară în ochii lumii drept un neghiob? L-am numit olog? Nu a trebuit să-l fac ridicol, pentru că el este într-adevăr ridicol. Nici neghiob nu era nevoie să-l fac a părea. Este un lucru a cărui confirmare publică nu a mai putut fi amânată. Ateul — bizuindu-se până acum pe nerușinarea sa agresivă, nemernicia sa egoistă, banii mulți și gura mare — stârnise superstiția că el ar fi stăpânul absolut al lumii, cel mai deștept,

glorios puternic și de neînvins. Acum a ieșit la iveală că nimic din toate acestea nu este adevărat. Ba din contră.

Îmi dau seama că recunoașterea acestui fapt este ceva crunt pentru ateu. Însă nu pot face nimic pentru el. Singurul lucru ce-mi stă în putință este să-i dezvălui și mai mult inconsolabila situație și să-i arăt drumul cel bun. Tocmai această sarcină mi-am asumat și cu acest sentiment mă apuc de partea a doua a cărții.

Vin și idilă

Cea mai mare experiență a călătoriilor mele a fost recunoașterea faptului că există țări de vin și țări-rachiu. Prin urmare, există popoare-vin și popoare-rachiu. Popoarele-vin sunt geniale; popoarele-rachiu — chiar de n-or fi toate formate din atei — tind spre idolatrie. Mari popoare-vin sunt de pildă grecii, dalmații, spaniolii, etruscii și, în adevăratele regiuni vinifere, italienii, francezii, maghiarii. Aceste popoare au avut rareori așa-numitele ambiții de istorie mondială; nu le intraseră în cap să mântuiască celelalte popoare — chiar și cu patul puștii, dacă e nevoie. Vinul le ferește de abstracții.

Popoarele-vin trăiesc nu în tradiția istoriei mondiale, ci în cea a Vârstei de Aur. Această conduită este consecința directă a uleiului idilic: una dintre componentele esențiale ale vinului. Țările și regiunile vinifere sunt toate idilice. Plimbă-te prin viile de la Arács și Csopak, urcă-te pe Badacsony sau pe muntele Szent György, ca să nu mai vorbim de Somló, hoinărește printre podgoriile din Kiskőrös sau Csengőd*, și vei putea trăi neîndoielnice experiențe.

* Regiuni și localități viticole tradiționale din Ungaria — pentru a te familiariza cu atmosfera textului, nu trebuie să faci altceva, decât

Între tarlalele de viță, ca niște pârâiașe liniștite, se scurg cărări cu iarba mătăsoasă. La intrarea pivnițelor, câte-un nuc uriaș oferă răcoare chiar și în cea mai fierbinte vară. Acestea sunt locuri în care te-ai opri oricând, te-ai așeza, ca pentru totdeauna, și ți-ai spune: aici rămân. Și poate, fără să observi, acolo te-ar găsi moartea.

La Szigliget meditam asupra acestor lucruri, întocmind, doar pentru uz propriu, acea foarte veche și comună diviziune: există vinuri de șes și există vinuri de munte. Vinul câmpenesc este mai spornic, însă mai subțire, mai modest, mai sărac în uleiuri. Nu spun acest lucru neapărat ca defăimare. Înseamnă doar că nu m-aș însura cu un astfel de vin. Aș fi nefericit în permanenta absență a uleiurilor mai excitante. Cineva care nu suferă tensiunile înalte — și acest lucru e de apreciat — poate conviețui foarte bine și cu un asemenea vin.

Am cugetat toate cele de mai sus pe dealul fermecătorului Szigliget. Dedesubtul meu grădinile, mai departe lacul Balaton, vinul lângă mine în ploscă și, cum meditațiile mele începură a se poticni, am tras o gură bună din ea. Aceste lucruri se nasc cu omul. Mie-mi place vinul montan, rodit lângă apă. Apa este elementul primordial în care m-am născut, și de aceea îi doresc prezența în toate. Acesta-i motivul pentru care nu mă trage inima atât de mult la Hegyalja, și îmi sunt mai aproape Badacsony, Csopak, Arács. Excepții, desigur, se găsesc și aici. Neapărat, Somló. Pentru că cel de Somló este vin de foc, via a crescut pe un

---

să apelezi la propriile cunoștințe sau experiențe și să le înlocuiești cu regiuni cunoscute din România, din Botoșani, Vrancea, Banat ori Dobrogea. (*n. trad.*)

vulcan. Lângă Somló nu e apă. Se ridică în mijlocul unei mari câmpii, având forma unei coroane. Dintre toate vinurile noastre, vinul de Somló este licoarea supremă pentru mine. Voi explica imediat de ce.

Deosebesc vinuri blonde (albe) și brunete (roșii); apoi vinuri masculine (seci) și feminine (dulci); deosebesc chiar vinuri de soprană, alto, tenor, bas, monofonice și polifonice, chiar simfonice. Dar mai deosebesc și vinuri solare, lunare și astrale.

Vinului, de altfel, i se pot aplica cu ușurință fel și fel de diviziuni. De pildă, există vinuri logice și vinuri mistice; vinuri vizuale și vinuri acustice; vinuri care curg de la dreapta la stânga, și vinuri care curg de la stânga la dreapta; și tot așa, la nesfârșit. Fiecare vin te pune în fața unor noi și noi obligații de clasificare. Ei bine, pentru mine vinul de Somló este acel vin solar, blond, masculin, baritonal, dar simfonic, care conține uleiul celei mai înalte spiritualități creatoare, și anume, dintre toate vinurile noastre, într-o unică puritate concentrată. De aceea cred că — deși toate vinurile sunt sociabile, și își dezvăluie adevărata ființă când se beau în companie — vinul de Somló este băutura solitarului. Este atât de plin de uleiul extazului creator, încât se poate bea numai într-o solitudine echilibrată, destul de adâncită și absolut liniștită. Despre vinul de Somló (este vorba despre vinul de Somló cel original, străvechi, aproape alb-auriu, sec, aprins, astăzi foarte rar întâlnit) mai doresc să spun că este vinul bătrânului, deși toate vinurile montane mai serioase se potrivesc mai degrabă vârstei de peste 40 de ani, decât tinereții. Este vinul înțelepților, al oamenilor care au atins în cele din urmă cea mai înaltă formă de înțelepciune: seninătatea. Este un

lucru personal, și îl spun numai pentru că a fost unul dintre cele mai mari rezultate ale meditației mele de la Szigliget: în masca hieratică a vinului de Somló m-am simțit cel mai aproape de acea seninătate și înțelepciune coaptă, de acea intensă beție creatoare, care a întemeiat această lume.

Struguri, vinuri, nestemate, femei

Strugurele și vinul au ca particularitate faptul că nu răspund unul de celălalt. Din struguri delicioși nu întotdeauna se face și cel mai bun vin. Și acum nu este vorba despre strugurii Ceasla, comerciali, așa-numite delicatese, dar care niciodată nu au reușit să-mi spună mare lucru. Vorbesc aici despre nobilul Afuz Ali, despre regina viilor, (muscata) doamna Mathias Jánosné, chiar despre Muscat Ottonel, și despre regele tuturor strugurilor, Muscatul negru de Hamburg. Cu excepția Muscat Ottonelului, niciun strugure nu e potrivit pentru vin. Vinul bun se face din strugurii lipsiți de însemnătate pentru consum. La Somló am gustat un ciorchine dintr-un vechi butuc de viță de vie de Somló. A fost plăcut la vedere, de-un verzui aproape alb, cu boabele rotunde, sticloase și opalescent-translucide, însă despre gustul lui nu pot spune nimic neobișnuit. La Marea Mediterană, observasem destul de des că vinurile mai bune se fac din strugurii mai neînsemnați. Odată am fost de-a dreptul uluit. Pe butuc erau ciorchini cu boabe rare, mici cât boabele de mazăre. E bolnavă oare vița asta de vie? am întrebat. Am gustat strugurele, a fost destul de dulce, dar cu gust ciudat, de nechezol. Coaja

groasă, tare. Dalmatul a început să râdă cu mare poftă. A adus vin și m-a îmbiat cu el. În acel moment mi-a fulgerat prin gând, cât de erotic este băutul, față de mâncat! Băutul se află în cea mai strânsă înrudire cu dragostea. Vinul acela a fost ca un sărut fluid.

Acum aș dori să vorbesc despre cea mai frumoasă meditație a mea asupra vinului. S-a întâmplat între gospodăriile din Balatonberény, lângă cramă: stăteam pe banca de piatră, sub nuc, și mi s-a deschis o priveliște frumoasă asupra lacului. În fața mea Badacsony, Gulács, dealurile de la Révfülöp și Szigliget. Mă scăldasem toată dimineața, luasem prânzul, iar după prânz am ieșit să citesc. Dar cartea zăcea lângă mine neatinsă, iar eu admiram vara. Strugurii se coceau deja pe butuci. Ăsta-i Riesling. Acela-i Sylvaner. Iar acela-i Othello. Burgund, Alb Mieros, Porto — ce ciudat, gândisem atunci, toate aceste multe avataruri incognito, toți sunt *Unul*, dar valoarea fiecăruia constă exact în faptul că fiecare este inimitabil, doar el însuși și nimic altceva. Strugurii și vinurile sunt ca nestematele. Sunt tot atâtea apariții ale marelui *Unu*. Dar fiecare este câte-o altă esență spirituală a aceluiași *Unu*. Începusem să compar smaragdul, rubinul, topazul, ametistul, carneolul, diamantul cu vinul potrivit fiecărei pietre prețioase. Nu pot tăgădui că în această activitate femeia mi-a fost de un ajutor extraordinar, ca în toate și întotdeauna, când am meditat asupra infinitei varietăți a esențelor spirituale. Nici nestematele nu sunt altceva, decât femei și fete, toate avataruri incognito, reținându-și fiecare doar această singulară însușire: farmecul strălucitor al frumuseții lor. Aceasta e magia lor. Dar nu s-ar cuveni să luăm magia în sensul de scamatorie, ci să ne gândim mai degrabă ca la o magie

naturală. Aceasta este ființa adevărată în ele. Aceasta este esența. Dacă aș putea, de exemplu, aș extrage dintr-o fată frumoasă ființa ei spirituală și aș purifica, concentra, distila, rafina, cristaliza această ființă, până când i-aș obține esența, concentrată și nepieritoare. În fine, din orice femeie frumoasă s-ar putea face o piatră prețioasă. Sau vin. Dar atunci procesul nu ar fi unul de cristalizare, ci de dizolvare. Piatra prețioasă aș folosi-o în așa fel, încât aș monta-o în aur și i-aș sorbi esența cu ochii. Vinul, se înțelege, l-aș bea. Psalmul zice astfel: gustați și vedeți. Desigur, cel mai bine ar fi dacă aș putea preschimba, când vreau, nestemata în femeie, după ce am admirat-o, aș preschimba-o în vin, și l-aș sorbi, iar pe urmă ar redeveni piatră prețioasă și nu s-ar epuiza niciodată. Aș avea astfel femei și vinuri de safir și ametist și perlă și diamant și smaragd și topaz.

Teza mea principală în anatomia extazului: rădăcina tuturor beției este dragostea. Vinul este iubire fluidă, piatra prețioasă e dragoste cristalizată, femeia — ființa vie a iubirii. Dacă mai adaug și floarea și muzica, atunci știu că această dragoste strălucește în culori vii și cântă și parfumează și trăiește, și pot s-o mănânc și pot s-o beau.

Alchimiștii susțin că nestemata nu este altceva decât ființa spirituală care a trăit în creația originară, altfel zis: îngerul, dar când omul a căzut în păcat, l-a tras jos, în materie. S-a transformat în piatră. Puritatea și-a păstrat-o însă și ca piatră. Această teză corespunde teoriei mele, potrivit căreia în vinuri și struguri sălășluiesc de fapt uleiuri spirituale, adică genii.

Astfel stăteam și meditam în viile din Berény și când, la apusul soarelui pornisem spre casă, am reușit să-mi închei

prospera după-amiază cu o poantă veselă. Lângă drum am observat un butuc de viță Nova. Am rămas consternat în prima clipă. Ce fel de nestemată mai e și aceasta? În acea clipă am înțeles că lumea vinului este o lume întreagă și, ca toate lumile, ca și femeia, face loc, ba chiar trebuie să-i facă loc și perfidului, răului, beznei infernului. Strugurele Nova și lichidul caustic, urât mirositor, imitația de vin ce se face din acesta, nu este altceva decât încercarea stângace a diavolului de a face și el vin. Nicicând un experiment mai nereușit! Nova este vinul puritanilor, al pietiștilor, al fetelor bătrâne, al burlacilor, al oamenilor lacomi, zgârciți, invidioși, perfizi. Omul sănătos numai dacă-i simte mirosul, și își astupă nasul, iar dacă l-ar gusta, ar începe să scuipe ca nebunul, și ar urla până ce-ar reuși să-și clătească gura cu ceva băutură normală. Spun, diavolul îl invidiase pe Creator pentru zămislirea vinului, și s-a hotărât să facă vin și el. Și-a adăugat invidia galbenă, setea de răzbunare, mânia, obrăznicia, grimasele, perfidia mișelească, infirmitatea ridicolă, toate uleiurile sale neîndemânatice, și-și făcuse vinul care să fie incredibil de îndestulător. Nova, într-adevăr, face de douăzeci de ori mai mulți struguri, decât orice butuc de viță nobilă. Dar cui? Lacomului și zgârcitului, celui pentru care contează să aibă multmult-mult!

Pe mine nu mă păcălești, i-am spus strugurelui. Știu că de soarta vinului ține și iadul puturos. Acesta ești tu. Geniul tău e zgripțuroaica. Nestemata ta este piatra de rinichi. Când înfloreşti, la mirosul tău de amoniac se strâng mușchii de balegă. Tu ești strugurele ateu.

Am pornit spre casă și gândeam ce vin o să beau la cină. Apoi mi-a mai venit o idee. Dar asta deja nu mai ține

de strugure, pentru că nu se face din struguri. Este vorba de vinul falsificat. Această făcătură siropoasă cu acetat de plumb este atentatul cel mai ordinar. Mai teribilă decât această făcătură este doar una: muierea falsă, fardată, sclifosită, insuportabilă, mincinoasă, perfidă, ahtiată, voluptoasă, lacomă de bani și isterică.

Catalog de vinuri (schiță)

Dacă apuc o adâncă bătrânețe, iar la vârsta mea înaintată voi primi și acea înțelepciune amabilă și senină după care râvnesc atât de mult, voi scrie catalogul complet al vinurilor ungurești, pentru că acesta nu poate fi scris fără o foarte mare experiență, precum nici fără o și mai mare gentilețe, seninătate, înțelepciune. Sper că o să ajung la acea vârstă înaintată și că în ultimii mei ani de viață n-o să vreau să iau cu mine în lumea de dincolo, în buzunarul din spate, mărfuri de contrabandă; sper ca până atunci să nu mai invidiez pe nimeni pentru bucata din gură și femeia din brațe; nu voi mai avea resentimente ascunse, nu voi mai avea datorii și nu-mi voi jeli fără rost treburile neglijate. Atunci, da, atunci voi scrie marele catalog al vinurilor, sortate după gusturi, arome, uleiuri, nestemate, femei; pentru fiecare regiune, plai și soi, voi căuta bucata potrivită, sezonul potrivit, ba chiar și ora potrivită, când se poate bea, și voi căuta și muzica potrivită, și poetul cel mai îndeaproape înrudit. Încercarea de acum, de a întocmi un catalog al celor mai importante vinuri, trebuie socotită doar un studiu preliminar al acestei mari întreprinderi. Nimic nu-i finalizat sau definitiv, ba chiar totul este

schematic și necopt. Deocamdată sunt prea tânăr pentru confruntarea cu o asemenea temă.

Voi începe cu vinurile de șes. Vremea propice pentru a bea vin de KECSKEMÉT este vara și toamna timpurie. Se poate bea toată ziua, la muncă, la masă, în companie, chiar și la micul dejun. Cel mai bun e lângă jocul de cărți, dar nu la vreun joc mai serios. Lângă taroc, de pildă, merge numai vinul de CSOPAK sau cel de ARÁCS, cu multă apă minerală, și anume cu apă de Parád, apă de rouă, ori apă acidulată de Füred. Vinul de KECSKEMÉT este cel mai bun dacă are doi-trei ani vechime. Vinul nou e prea subțire, iar dacă-i mai vechi, își pierde din prospețime.

Din mai până în august e timpul vinului de KISKŐRÖS. Merge lângă carne mai ușoară, mâncăruri de legume. Odată l-am băut cu iahnie de fasole, atunci a fost cel mai bun. Trebuie băut curat, cel mai bine într-o companie mică (șase-opt persoane: bărbați și femei, laolaltă). Cere muzică. Nu suferă singurătatea. Atracția lui este o moliciune amabilă, însă caracterul cel mai apropiat n-am reușit încă să-l analizez.

Vinul de CSENGŐD — și cel de SOLTSZENTIMRE, înrudit cu primul, pe care unii cunoscători îl prețuiesc mai mult decât pe cel dintâi — este mai femeiesc, mai îngăduitor. Acesta-i vinul micii burghezimi. Merge bine la bucatele mai grase. Vinul de CSENGŐD are o uimitoare trăsătură, aceea că te îndeamnă la decizii rapide. Așa că, dacă bei vin de CSENGŐD, ai grijă, nu cumva să iei o decizie pripită!

Vinul de SOLTVADKERT este mai petrecăreț și mai zgomotos. Este un vin monofonic, vin de crâșmă, îi plac mâncărurile reci: cârnații, ceapa. Timpul potrivit să-l bei este mai ales toamna târzie, când afară e ceață, plouă și

noroiul îți ajunge până la genunchi. Este unul dintre cele mai bune vinuri noi. Spunând că este un vin de crâșmă, n-am căutși de puțin intenția să-l depreciez. Ba din contră. Crâșma este una dintre instituțiile cele mai importante ale civilizației noastre, mult mai importantă decât parlamentul, de exemplu. Într-un loc omul este rănit, iar dincolo i se lecuiesc rănile.

Despre vinurile de șes, deocamdată ajunge atât. Subliniez încă o dată că nu-i nimic complicat în ele. Nu-i greu să le deslușești. Caracterul lor astral e simplu: dacă bei vin de șes, te umpli de steluțe minuscule, și aceste steluțe îți dansează în sânge, ca o Cale Lactee înviată. Între soiurile vinurilor de șes nu-i diferență esențială. Este totuna că-i Riesling, Cadarcă, Muscat, Othello sau Alb Mieros.

Vinul de șes este lecuitorul rănilor de viață mai ușoare. Dacă vezi în crâșmă bărbat chinuit de vreo scorpie haină, acela bea vin de șes. Dacă un tânăr student e mâhnit de-o tainică tristețe, acela bea vin de șes. Dacă vezi un chip neras, în cămașă șifonată, acela bea vin de șes. Bine face. Vinul de munte este numai pentru marile maladii, când cineva se luptă cu păcate, când vrea să-și învingă o fatală neputință. Înainte de toate însă, când omul suferă de boala idealismului, atunci trăiește cu acea convingere că dacă ar ști toate lucrurile, și-ar rezolva viața. Nu-i de ajuns să știi. Trebuie să și realizezi. Vinul e marele realizator.

Tranziția dintre vinurile de șes și cele montane o realizează câteva vinuri din FEJÉR, SOMOGY, BANAT și CÂMPIA TISEI. Dintre acestea, reprezentativ e vinul de DOMOSZLÓ, ducele dealurilor domoale, al vinurilor de deal. Am trăit bogate experiențe cu vinurile de FONYÓD și BERÉNY. Aici deja diferența dintre soiuri e foarte mare.

Există vinuri subțiri, care pot fi băute în neștire la jocul de cărți, există vinuri mai solemne, vinuri somnolente, cu fundul mare. Se găsesc, între acestea, unii cruzi și tari. Fiecare-i bun la masă. Merg extraordinar cu bucatele grase, însă pentru pastele dulci nu sunt destul de delicate. Dacă-i posibil, aș bea altceva și lângă vânat. Marele meu catalog de vinuri va vorbi aici despre nelimitatele posibilități ale vinurilor de tranziție.

Să trecem acum la vinurile montane.

Încep cu cel de GYÖNGYÖS. Este un vin îmbrăcat la patru ace. Are tot ce-i trebuie pentru a avea o ținută corectă. Iar pe lângă toate astea, este și o gazdă bună, companie plăcută, de multe ori sclipitor de isteț. La vinul de GYÖNGYÖS vechimea începe să fie importantă. Cu cât mai vechi, cu atât mai focos, ca și sufletul bine maturizat. Cel mai bun e lângă sandviciuri și pogăcele.

Vinul nou de MÓR seamănă, câteodată până la confuzie, cu vinul regiunilor semi-muntoase. Tăria lui începe să mijească de-abia la vechimea de cinci-șase ani. Dar atunci are deja putere, fără însă a fi dur. Este un vin absolut unic, și are un buchet mineral inimitabil.

VILLÁNY este vinul elegant, vinul cavalerilor și al damelor. Din partea mea, la baluri aș oferi invitaților numai vin de VILLÁNY. Excelent pentru logodne. Are un umor amiabil, nepretențios, care desigur este departe de jovialitatea înțeleaptă a vinului de CSOPAK, dar vinul de VILLÁNY niciodată nu pretinde a fi vin de CSOPAK, cum nici acestuia din urmă nu-i arde să meargă la bal. Avantajele acestui vin se realizează pe deplin atunci când omul a făcut baie, s-a bărbierit proaspăt și s-a îmbrăcat în haine curate din cap până-n picioare. Cel mai bine în frac sau în

smoching, damele cu decoltee. Trezește doar atâta emoție, cât le trebuie dansatorilor să converseze. Cumpătat, delicat, bine crescut. Merge excelent la produse de patiserie și gustări cu caviar.

Aș dori acum să vorbesc despre vinurile din regiunea de miazănoapte a lacului BALATON, și anume din acea parte care se întinde de la Almádi până la Révfülöp. Aș diviza această zonă în cinci mari regiuni:

ALMÁDI FELSŐŐRS,
ALSÓŐRS BALATONKÖVES,
CSOPAK,
ARÁCS FÜRED,
DÖRGICSE și împrejurimile
RÉVFÜLÖP și împrejurimile.

Cu greu s-ar putea vorbi de diferențe de rang în această arie. Totul depinde de an, așezarea viei, conștiinciozitatea și seriozitatea podgoreanului. Inima mea trage spre CSOPAK, dar nu m-aș lipsi nici de cel de DÖRGICSE, n-aș da vinul de ARÁCS pe toți banii din lume, și nici chiar pe cel de TIHANY nu l-aș da. Mai ales AMĂRUȚA DE TIHANY. L-am descoperit cu un prieten de-al meu, când pescuiam la un moment dat acolo, în jurul peninsulei, și eram în căutarea unei licori potrivite pentru crapii și șalăii noștri. Abația avea o vie neobișnuită, ce cobora pe latura de nord-est, și absolut nimeni nu știa de ce are acest vin un iz amărui. Cine gustă o dată cum e șalăul înăbușit în unt, cu salată de roșii și AMĂRUȚĂ DE TIHANY, acela mai degrabă va uita un tablou din Luvru, decât această experiență. Însă și mai greu mi-ar fi să omit vinul de RÉVFÜLÖP.

Acesta este adevăratul vin al prieteniei și al căsătoriei; fidel, liniștit, senin, pe cât de puțin vorbește, pe atât de mult gândește, zâmbitor, silențios și armonic.

Era un timp, când toată iarna beam doar vin de CSOPAK, o băutură spumoasă, ușor galben-rozalie, care se echilibra între dulce și acrișor, cu un uimitor simț al proporțiilor. Măsura lui, după cum am observat, era exact trei sute cincizeci de mililitri. Am încercat și cu alții, și n-a fost om la care să nu-și fi dovedit bunătatea. Trei sute cincizeci de mililitri din acest vin! Așa e vinul de CSOPAK. Un vin exact, așa cum doi și cu doi fac patru.

Vinului de ALMÁDI îi plac prânzurile ușoare și somnul de după-masă. Cel de FÜRED este vinul romantic. Vinul de ARÁCS este fermecător și simplu. Iar vinul de la DÖRGICSE este cel mai strengar dintre toate. Cel de RÉVFÜLÖP este cel mai veridic vin de foișor. Vinul de foișor înseamnă pentru mine că, într-o după-amiază târzie, mai ales în septembrie, dacă-ți vine un prieten drag, stai cu el în foișor și bei acest vin din păhărele mici, dar dese. Recomand acest vin și pentru momentele când așterni scrisori. Desigur, la scrisori de dragoste se potrivesc vinuri diferite, în funcție de natura relației; pentru o dragoste pasională, recomand numai și numai vin de SZEKSZÁRD.

Da, vinul de SZEKSZÁRD. Până nu am trecut pe acolo, nici nu mi l-am putut închipui întocmai și corect. Dar de când am văzut orașul ascunzându-se între copaci — cu dealul deasupra lui, cu viile întinzându-se până peste zări, și de când am inspirat aerul lui —, de atunci știu că aici numai astfel de vin se poate face. Vinul de SZEKSZÁRD este un vin femeiesc prin excelență, eu l-aș asemăna mai degrabă cu o femeie de douăzeci și doi, douăzeci și trei de ani,

la apogeul puterii și frumuseții sale, pe culmea priceperii sale într-ale iubirii, total eliberată, dar cu un gust uluitor de rafinat și o ardere neînchipuit de dulce.

Vinul de SZEKSZÁRD este vinul nunții. Acest vin trece mireasa în căsnicie. Acesta-i vinul pur veneric. Vinul nou de SZEKSZÁRD să nu-l amesteci niciodată, dar pe cel vechi nicidecum să nu-l bei curat, dacă nu vrei să te ruinezi.

La fel consider femeie și vinul de HEGYALJA, dar pe această doamnă o privesc ca pe o regină. Din partea mea, nici nu mi-aș putea închipui să beau un timp îndelungat vin de HEGYALJA în fiecare zi, deși nu mă consider a fi o persoană obișnuită. Toată lumea știe, vinul de HEGYALJA are podoabe nemaiîntâlnite niciunde în altă parte. Vinurile pot fi savurate cu adevărat numai în locurile unde s-au făcut. Se înțelege de la sine, e un lucru natural; și fructul este perfect numai din pom, pentru că în timpul transportului se pierd din el tocmai uleiurile sale cele mai proaspete și mai nobile. Dar, se spune, acest vin nu poate fi privat de marile-i podoabe nici prin transportul maritim. Cel mai demn mod de a-l bea: câte-un păhărel mic, după mari prânzuri și dineuri. La nunți, înainte de plecarea nuntașilor, un păhărel de drum, ca blagoslovirea Sfântului Ioan. Cui ce-i place: Stafidit sau Samorodni, dulce ori sec. Acesta-i vinul marii publicități. În pauzele concertelor, operelor, e formidabil, mai ales pentru că este unul dintre cele mai muzicale vinuri. Cine suferă de-o tainică boală, vin de HEGYALJA să bea. Femeia, dacă vrea ca pruncu-i din pântece să fie o ființă falnică, regală, vin de HEGYALJA să bea. Artistul, dacă opera cu succes și-a terminat-o, s-o sărbătorească și să bea vin de HEGYALJA.

Despre vinul de EGER, mai ales despre cel roșu, acum numai atât spun, că și acesta-i perfect la orice ocazie — sărbătoare, prânz, în doi sau singur. Pentru mine vinul de EGER s-a legat întotdeauna cu pasiunile eroice.* Dacă beau vin de EGER, încep să visez imediat fapte mărețe și eroice.

În sfârșit, vinul de BADACSONY și cel de SZENT GYÖRGY-HEGY. Ambele sunt vinuri masculine, și sunt masculine în toate soiurile lor. Au în ele toate nuanțele ființei bărbătești, de la Narcis cel care se desfată în propria-i frumusețe, până la ascet, și de la noblețea regală până la boemie. Mare lucru. Pentru că și muntele Badacsony și muntele Szent György sunt câte-un univers desăvârșit. Cresc aici toate soiurile, de la Rieslingul italian și cel de Rin, până la cel stafidit. Marile soiuri renumite sunt Pinot Noir-ul și Blaufränkisch-ul. Despre diferența dintre vinul de BADACSONY și cel de SZENT GYÖRGY-HEGY, dacă voi fi numit la catedra de oenologie a universității, voi preda un întreg semestru. Vă dau un exemplu edificator, în ce anume pot să se asemene și pot să difere două mari vinuri. Vinul de BADACSONY este ca un artist de renume mondial, iar cel de SZENT GYÖRGY-HEGY e ca artistul care abia dacă a ieșit în viața lui din casă, și totuși a creat operă mai mare decât cel omagiat de toată lumea. Ambii își au măreția lor, dar pe unul l-aș identifica cu grandoarea

---

* Eger este un loc cu o deosebită însemnătate eroică în istoria Ungariei, în cetatea căruia un pumn de ostași ținuse piept în mod miraculos unei uriașe armate otomane — fapt imortalizat de scriitorul Géza Gárdonyi, în romanul său *Stelele din Eger*. În mentalitatea maghiară orașul Eger este simbolul prin excelență al eroismului. (*n. trad.*)

olimpiană, pe când celălalt ar fi măreție chineză, taoistă. E uimitor cât de greu îmi vine să aleg între cele două vinuri. Aproape că m-am decis deja pentru vinul de SZENT GYÖRGY-HEGY, dar când am băut un pahar de Riesling de BADACSONY, m-am hotărât pentru acesta din urmă; jurând după aceea pe vinul de BADACSONY, dar numai până când am dat iarăși peste un vin de SZENT GYÖRGY-HEGY. Și în fine, ce m-ar putea împiedica să fiu și grec și chinez deodată?*

* Un cunoscător (nu neapărat un expert în oenologie — ba din contră), pe baza celor descrise aici, poate la fel de bine să-și întocmească un catalog al vinurilor și regiunilor vinifere românești. Ar fi chiar un exercițiu bun, deoarece, la prima citire, toate aceste vinuri — cu nume ciudate — pot părea greu de identificat. (*n. trad.*)

Armoniile gurii

Știința legată de ceremonialul vinului trebuie începută cu un capitol despre armoniile gurii. În studiul vinului, acest lucru corespunde cu ceea ce reprezintă armonia în muzică. Trebuie învățat că fundamentul armoniei gurii coincide cu treimea sa de bază: mâncarea, băutura și tutunul. Ce mâncăruri, ce băuturi, ce tabacuri, în ce mod se potrivesc ori se exclud, se accentuează, se caută ori se neutralizează reciproc. Există procedee interzise, cum sunt cvintele și octavele paralele în armonie. Există dizarmonii ce trebuie anulate. Se poate spune, în genere, că mâncatul e actul corporal, adică fundamentul; băutul e actul sufletesc; fumatul e actul spiritual. Întotdeauna trebuie început cu mâncatul și terminat cu fumatul. Subliniez faptul că eu consider antinicotinicul un sectarian ateu. Mottoul acestui capitol este o propoziție nemuritoare din Upanișade: avatarul cel mai înalt al lui Brahman e hrana.

Cea mai simplă gustare pentru vin o constituie slănina afumată cu pâine și ardei gras. Este cel mai simplu și, în același timp, cel mai clasic pat pentru vin, a cărui măreție, atât timp cât se va mai face vin, nu va pieri niciodată. Ceva asemănător numai în miazăzi se mai cunoaște, desigur,

acolo se asortează cu natura vinului sudic: pește prăjit, pâine, măsline. Dacă pe lângă acestea se mai găsește și caș de oaie, aș tot petrece săptămâni în șir într-o astfel de asceză. Am încercat, de multe ori chiar, și întotdeauna s-a confirmat. După ce am sosit cu trenul, primul meu drum a fost către mare. Am băut o gură din ea, acea gură de apă de mare fiind pecetea căsătoriei noastre, pe acel an, din dragoste pasională. După aceea am mers direct în bufet, am cumpărat două *scombri* mari, sau doi pumni de *mille in bocca*, olive, o pâinișoară albă și o bucată de caș. Echipat astfel, am căutat cârciuma cea mai simpatică. Nu m-am înșelat niciodată. Am intrat acolo de unde s-a auzit cea mai mare larmă. Micile cârciumi se aflau de obicei în beciuri, cu intrări strâmte. Înăuntru, denși aburi de vin începețoșau penumbra. În crepusculul cramei m-au întâmpinat ochi scăpărători și urlete. Au simțit imediat că sunt străin și m-au salutat cu entuziasmul vinului. Marinari, soldați, muncitori, țărani. Unii mă îmbrățișau ca pe un vechi prieten. M-au întrebat de unde vin, și m-au felicitat că intrasem tocmai acolo. Vinul? Ț-ț! Să-l gust imediat. (Gustați și vedeți!) Au întins spre mine vreo zece pahare. Eu mi-am despachetat însă peștele, am mâncat câteva măsline și-am așteptat clipa cea mai setoasă. Acum! În ziua aceea urma cea de-a doua căsătorie pasională: cu vinul.

Dar sunt mulțumit și aici, acasă, cu slănina și ardeii grași. Carne, pâine și legume proaspete. Aceasta-i formula de bază. Toate celelalte sunt rafinările și complicările acesteia. În fine: carne, pâine și legume proaspete. Chiar și atunci, când e vorba de un prânz cu zece bucate, cu trei feluri de fripturi, salată, patru feluri de paste. Când, în sfârșit, mă liniștesc la al patrulea, al cincilea pahar de vin,

îi vine rândul spiritului. Scot tutunul, îmi răsucesc o țigară și-o aprind. Nu uita: avatarul cel mai înalt al lui Brahman e hrana.

Înainte de toate, câteva cuvinte despre pâini. În sud se mănâncă pâine de grâu alb-orbitoare. Cum merge vinul cu această pâine, o știe numai cel care-a gustat-o. Cu pâinea-ntr-un buzunar și cu o ploscă de vin în celălalt, stau așezat la prora navei, o briză proaspătă-mi bate în față, și-mi stropește obrazul cu aburii sărați ai mării. La noi, mai mult pâinea de secară îmi place, mai ales cea oarecum buretoasă, iar dacă-i puțin și călduță, încă și slănina se topește un pic pe ea, nu-mi mai doresc altceva decât să beau. La Arács am exersat odată această experiență o vară întreagă. Nu rareori cu câte un langoș. Langoș cu usturoi și vinul de Arács! M-am tolănit la umbra părului, și-am fost gata să primesc spiritul cel mai înalt. Pe lângă pâinea de secară, mănânc cu plăcere în orice clipă și pâine de grâu, și nici nu-mi pare rău dacă stă în pivniță o zi-două și se zvântă. Iar în loc de ardei e bună și ceapa sau roșiile, ba ca salată, ba doar simple, ca fructele.

Despre mâncărurile mai complicate, mai ales despre bucatele gătite, trebuie înainte de toate să desenez crucea gusturilor. Arată astfel:

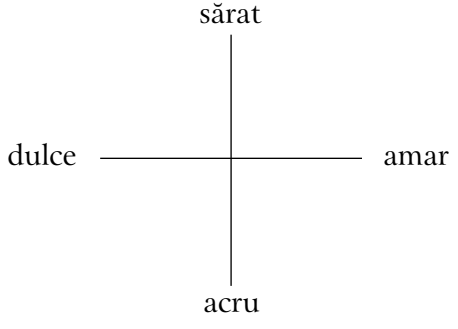

Acestea sunt cele patru puncte cardinale ale gusturilor. Înainte de a bea, trebuie să acordăm atenție acestei figuri și să asortăm mâncarea la vin. De ce mâncarea la vin, și nu invers? Pentru că vinul este un fenomen sufletesc și, tocmai de aceea, unul de ordin superior, iar mâncarea este un fenomen corporal și, tocmai de aceea, unul fundamental. Învață bine crucea gusturilor, și dacă bei, să te gândești la ea. Nu te vei înșela niciodată.

Vinului, peștele îi place de fapt cel mai mult. Rece sau cald, fiert sau prăjit, uscat sau afumat, ori în conservă, în ulei de măsline sau în sos de roșii, ori tocat mărunt — totuna e, numai pește să fie. Peștele nu înghite nimic din gustul vinului. M-aș încumeta să spun că vinului, ca băutură, peștele îi e mâncarea complementară, așa cum albastrului îi e complementară culoarea galbenă, iar roșului cea verde.

Ce mister stă la baza acestuia, n-am nici cea mai vagă idee. Doar știu, și am trăit această experiență de nenumărate ori, când, după un prânz cu sardele proaspete, am băut bine și, în canicula verii, am moțăit în pat; repet, am trăit de nenumărate ori sentimentul că în stomacul meu se întâmplă ceva foarte curios. Foamea este întunericul stomacului. Mâncarea e lumina stomacului. Înainte de masă, este beznă în stomac, iar când omul înghite prima îmbucătură, aceasta-i asemănătoare cu momentul tainic numit: „Să fie lumină!“. Peștele se scufundă în stomac și lumina începe să strălucească. Iar acum sosește vinul, iluminarea sufletului. Ai idee, omule, ce se întâmplă în această clipă? Avatarul cel mai înalt al lui Brahman e hrana.

În condițiile climatului nostru, corespondentul peștelui este carnea de porc proaspătă, eventual afumată. În general,

pot să-mi închipui carnea de porc proaspătă la pomana porcului. Carne din căldare, ficat, fărâme din carnea capului, glande misterioase, cartilaje, ligamente lipite de os, bine sărate, înghițite cu o bucată de pâine și ardei murat. Să curgă vinul!

Ceea ce am povestit până acum e studiul elementelor de bază ale gusturilor. Marile ospețe cuviincioase, compozițiile mai complicate de gusturi se bazează pe aceste reguli fundamentale. Aș dori să vorbesc mai ales despre trei mari capitole: primul despre cărnuri în general, al doilea despre paste, iar al treilea despre cum să bem mai multe soiuri de vin la mesele festive de prânz.

Clasificarea cărnii din punctul de vedere al vinului: carne fiartă și carne friptă. Carnea fiartă este cea de valoare mai mică. În general, fripturile sunt de trei feluri:

1. carne în general (vită, porc, mânzat, berbec etc.);
2. carne de pasăre;
3. vânat (cerb, căprioară, iepure, rață sălbatică, fazan, potârniche etc.).

Cum spuneam, și-mi susțin cu tărie această teză, patul de vin cel mai important și cel mai răspândit este carnea de porc. În al doilea rând, trebuie luată în considerare gâsca grasă, friptă la cuptor în propria-i untură, în octombrie și noiembrie, cu varză roșie, găluște de cartofi, care să și fie umplută cu mere renet coapte. Dacă suntem în sezonul acestei bucate, trebuie repetată la câte două săptămâni. Înainte, o supă de rac, iar după, un tort cu cremă de cafea sau alune. Se beau două sau trei feluri de vin, și anume: roșu tânăr și ușor, un vin nu foarte vechi de Badacsony sau

de Csopak, iar la urmă Riesling de Rin făcut pe Muntele Szent György. Înainte de cafeaua tare, neapărat un Stafidit de Ruszt, ori un pahar de Somló de 20 de ani. Un pat de vin mai rar, însă de ordin net superior, este spinarea de cerb sau căprioară împănată cu slănină, ori mistreţul tânăr. Recomand tuturor mai ales pe acesta din urmă. Garnitura poate fi de orice fel, dar experienţa mea îmi spune că pastele cu pesmet prăjit auriu sunt cele mai potrivite. Salata să fie total asortată. Aceste bucate suportă vinul la nesfârşit, şi anume vinurile mai pretenţioase de Eger, Mór, chiar şi pe cele de Dörgicse şi Tihany.

Atât deocamdată despre cărnuri. Recomand un singur fel de mâncare unei companii de bărbaţi, adunată numai pentru a bea (vara sau la începutul toamnei, pe verandă). Carne tocată amestecată şi coaptă în aluat franţuzesc. Compoziţia pastei de carne: o parte de slănină afumată tăiată cubuleţe, două părţi carne de porc, o parte carne de miel, o parte carne de pasăre, o parte ficat de gâscă, o parte măduvă. Cu puţină ceapă, piper proaspăt măcinat, pătrunjel şi zarzavat tocat, toate amestecate în pasta de carne. Puţin tarhon nu strică. Trebuie mâncat călduţ. Multora le place fierbinte, şi eu mă număr printre aceştia.

Aluaturile sunt de două feluri: fierte şi coapte. Acestea din urmă sunt iarăşi de două feluri: dulci şi sărate. Dintre cele dintâi, un pat de vin deosebit de potrivit sunt tăiţeii cu brânză şi jumări (pot fi şi colţunaşi, dar atunci numai cu ceapă prăjită), dar cu multă smântână, şi trebuie avut grijă ca jumările să fie proaspăt topite, iar în untură să se pună lapte. Fără acesta, jumătate din valoare i se pierde. În al doilea rând, se pot lua în seamă tăiţeii cu varză dulce cu piper sau găluşte de cartofi în pesmet prăjit. Totul trebuie

să strălucească de untură. Voi dedica un capitol separat aluaturilor pe jumătate fierte, pe jumătate coapte, și, dintre acestea, mă voi ocupa de unul dintre regii dintotdeauna ai aluaturilor: tăițeii cu șuncă la cuptor. Tăițeii se fierb, se amestecă cu ouă și cu șuncă tocată, se umple totul în aluat franțuzesc, și se coace până devine crocant și se rumenește în cuptor, într-o formă de budincă. Această bucată se mănâncă cu sos tartar sau beșamel, și în toate cazurile se bea vin nu foarte vechi (de cinci, zece ani) de Burgundia sau de Porto.

Dintre aluaturile dulci coapte în cuptor, de mult mi s-au dovedit bune prăjiturile cu unt și fursecurile fragede; eu, cel puțin, pot spune că nu am avut niciodată nici cea mai mică problemă cu acestea. Dintre aluaturile dulci fierte, pot recomanda cu toată convingerea găluștele de cartofi cu magiun de prune, dar înainte de toate gomboțurile (găluștele) cu prune.

Ordinea vinurilor, la marile prânzuri cu mai multe soiuri de vin, este determinată de obicei de natura ospățului. Toamna, când se găsesc păsări, pește, vânat din belșug, atunci, la aperitiv (pește) se bea vin de șes. Dacă se servește șalău, atunci poate fi și Muscat. Dacă e pește cu maioneză, atunci se bea vin roșu subțire și nou. A doua gustare să fie în orice caz risotto de ficat cu carne de pasăre, mazăre verde, ciuperci și pătrunjel. Vinul care merge de minune cu aceste bucate este exclusiv cel roșu-acrișor; eu însumi, cel puțin, nu aș tolera altceva în casa mea. Cărnurile trebuie mâncate treptat, în ordinea greutății lor. Vinurile trebuie băute în mod asemănător. La aluaturi ordinea este inversă. Primul aluat să fie greu, celelalte să fie tot mai ușoare. Vinurile însă tot mai grele. La sfârșit,

un vin foarte vechi de Szent György-hegy și, când toată lumea crede că s-a terminat, imediat înainte de cafeaua tare, o jumătate de pahar de Sec de Samorodni vechi.

Despre tutun n-o să vorbesc prea mult. După un prânz copios, primul fum să fie un trabuc, și anume cubanez (havană). Al doilea fum, o țigară albaneză groasă, din aceea galben-aurie, foarte tare. Al treilea, poate fi una grecească sau sârbească, mai ușoară. Chiar și după prânzuri mai obișnuite, recomand în toate cazurile ca primul să fie un trabuc. După prânzuri mai mici, ca-ntre prieteni, pot fi fumate țigări de patru feluri: egiptene, englezești, sârbești și unguresti, de o tărie medie. Când bei singur, să fumezi pipă, adică — în funcție de atmosferă sau starea de spirit — tutun englezesc aromat, sau unguresc de Verpelét. În general, am constatat că se acordă mai puțină atenție armoniilor de tutun, chiar și în cazul acelora care au obținut o anumită perspicacitate în asortarea vinurilor cu bucatele. Acestei neglijențe trebuie să i se pună capăt cât mai curând. Dacă noi am fi guvernați în mod corect, fumatul diferitelor tutunuri, la anumite mâncăruri și vinuri, ar fi fost de mult timp reglementat prin hotărâri de guvern. Desigur, din partea actualelor guverne ateiste, degeaba ne-am aștepta la astfel de măsuri.

Când să beau, când să nu beau

Băutul are o singură regulă: oricând, oriunde, oricum. Pentru timpuri serioase, oameni serioși, popoare serioase, atât e de ajuns. Din păcate, astăzi se fac abuzuri oribile de la această regulă. Am auzit că cineva, într-un amurg de vară, băuse în foișor vin de Szent György-hegy, citind un ziar între timp. Dacă nu mi-ar fi spus cineva demn de încredere, aș crede că mințea. Vara, în amurg, să bei vin de Szent György-hegy în umbrar, aceasta e una dintre mărețele clipe ale vieții. La astfel de ocazii, trebuie așternută o față de masă galbenă sau roz, în vază se pun flori, cârciumărese sau floarea-soarelui, și se citește un poet mare, cum ar fi Pindar, sau Dante, sau Keats. Cine nu cunoaște asemenea clipe, acela poate fi considerat un om pierdut.

S-au mai ivit asemenea cazuri stridente. La o cină festivă, când s-a băut vin de Szekszárd la un gâscan tânăr, nu foarte gras, un domn ținuse un toast în cinstea prefectului. Din păcate, acest gest intră azi în categoria lucrurilor credibile. Se zice că, într-un sat, notarul băuse vin vechi de Pannonhalma, la un *lecsó*[*] cu cârnați. Dacă-i adevărat, atunci

[*] Un fel de ghiveci sau tocană de legume. (*n. trad.*)

notarul a fost ori dobitoc ori ateu. Eu bănuiesc că mai degrabă e vorba de cea din urmă variantă.

Regula băutului este aceeași cu cea a dragostei: oricând, oriunde, oricum. Dar și aici, ca și acolo, toate circumstanțele sunt importante. Naturii vinului trebuie să i se asorteze sezonul și ora zilei. Există vin de trândăvit, vin cochet, vin de povestit, vin tragic. Dai dovadă de cea mai mare nesimțire ca, de exemplu, la un jovial ospăț în familie să bei un vin dramatic. La fel, este totală lipsă de gust ca la o masă festivă oficială să se bea un vin vicios. Dacă ești singur, sub cerul liber, caută întotdeauna o perspectivă; vinului îi place înălțimea și panorama, și îi place să privească de sus. Dacă ești în casă, întotdeauna acoperă-ți mai întâi masa cu o față de masă. Barbarul bea de pe mușama, nenorocitul, dar nu pentru că n-ar avea cuvertură, ci pentru că n-are inimă să bea. Să mănânci întotdeauna măcar câteva nuci, alune sau migdale înainte. După acești sâmburi uleioși, gustul vinului se împlinește. Toamna târziu, să ai mereu castane pe masă, ori fierte, ori prăjite, ori în vreo prăjitură, și bea vinul nou încă pișcător cu castane. Nu cumva să uiți crizantemele! Pot fi galbene, sau de un violet-deschis, sau albe, totuna-i, numai să fie acolo. Castane, crizanteme și vin nou. Notează!

Băutul vinului n-are muză, numai că știe să bea vin doar cine a avut parte de o educație sub aripa muzelor, adică doar cine mai totdeauna citește poezii, muzica cel puțin o ascultă, dacă nu chiar o joacă, și se delectează privind picturi. Un astfel de om poate să-și aleagă timpul potrivit pentru lucru, pentru plimbare, pentru somn, pentru conversație, pentru citit, și numai un astfel de om știe că

vinul și dragostea au o singură regulă: oricând, oriunde, oricum.

De altfel, nu pot să sufăr pedanteria. Nu se împacă nicicum cu vinul și dragostea. Cui îi place vinul și femeia, acela-i boem. Oamenii ordinii sunt abstracți, apăsați de gânduri. Migălesc mereu cu o minuțiozitate dementă, îngroziți ca nu cumva să greșească ceva. Pentru ce naiba această groază? E nebunie curată să înșiri pungile și cutiuțele în cămară, precum cărțile pe raft; e nebunie să fabrici cataloage din toate. Nu pot suferi pedantul, care așază paharul în același loc întotdeauna, și nici în ruptul capului n-ar lua în mână un copan de pui. Da, e nebunul capricios — fie bărbat, fie femeie. Și-ar înșira și săruturile cu cel mai mare drag, ca să poată fi numărate câte au fost. Frumos, ordonat, după cât de lungi, înflăcărate, dulci au fost, le-ar pune în cutiuțe, ar lipi etichete pe ele, cu data și locul întâmplării, și le-ar înregistra pe toate într-o carte mare. La băut, precum și în dragostea adevărată, acești maniaci ai ordinii și igienei sunt de nesuferit.

Bun exemplu este vinul. Vinului nu-i plac liniile drepte. De aceea, cel care a băut binișor face mișcări volburoase, iar dacă pornește, merge în parabole și hiperbole frumoase. Se spune că și-a pierdut echilibrul și se bălăbăne. Nu cred. Vinului îi plac aceste balansări fâlfâitoare. Uită-te atent la mersul celui îmbătat de vin. Un dans de toată frumusețea, ceea ce execută el. Vagabond bătrân, nici nu ți-ai fi închipuit că mișcările sale pot fi așa de delicate. Şi fii atent, cum e cel care s-a îmbătat de pălincă! Cel beat de vin se-nvârte întruna, cel îmbătat de rachiu explodează din când în când, până ce se prăbușește ca lovit cu măciuca. Unul e un dans volburos în parabole, celălalt e mișcare

colțuroasă, sacadată. Pot fi observate la popoare întregi. Am descris diferența dintre popoarele băutoare de vin și cele băutoare de rachiu, diferență ce se exprimă în mișcare, gândire, sentimente — în modul lor de viață. Este diferența dintre popoarele muzelor și cele barbare.

Cum să beau?

Apa este elementul primordial. Mai întâi apa se preface în vin, după care vinul se transformă în sânge. Apa este materia, vinul este sufletul, sângele este spiritul. Din materie — suflet, din suflet — spirit, aceasta-i dubla transsubstanțiere pe care trebuie s-o trăim pe această lume.

Această mare și serioasă mișcare de importanță existențială trebuie să se petreacă în circumstanțe potrivite. Băutul vinului are o singură lege: să bei. Oricând, oriunde, oricum. Dar în sufletul omului trebuie să se trezească instinctul de a da demnitatea potrivită băutului. Aici e problema: cum?

În primul rând despre pahare. Să povestesc marea mâhnire a vieții mele? Oriunde am fost — acasă, în străinătate —, întotdeauna s-a întâmplat același lucru la masă. Mi-am mâncat ciorba și după aceea, conform datinii strămoșești, am băut cele patruzeci de picături. Patruzeci de picături după ciorbă este o regulă atât de înțeleaptă, încât nu poate fi încălcată niciodată. După aceea urma mâncarea de carne cu fiertură de legume, garnitură și salată. Cea mai propice clipă pentru a bea este momentul când ai mâncat mare parte din cel de-al doilea fel. Atunci setea își

atinge apogeul. Paharul însă e prea mic! Până acum n-am găsit niciodată un pahar destul de mare, de 350, 400 de mililitri, în care să-mi pot prepara mixtura experimentată, ca în clipa potrivită s-o pot bea pe toată, dintr-o răsuflare.

Știu ce vor răspunde unii la acest lucru. De ce nu beau cu încă un pahar? Prin această întrebare recunosc barbarul care nu are pic de sensibilitate pentru lucrurile cele mai prețioase. Două pahare nu sunt un pahar, și dacă elanul băutului se întrerupe, se pierde tocmai ceea ce este cel mai important: totul dintr-o suflare. Dacă doresc să beau cu două pahare, îmi pun în față două pahare. Eu vreau însă să beau cu un pahar, dintr-o suflare, exact atât cât cere setea mea. Măsura setei mele este de 300, 350 de mililitri. Nici mai mult, nici mai puțin. Acestei măsuri îi corespunde perfect paharul golit până la fund. Degeaba explic?

Cei vechi au fost și aici mai înțelepți. Și-au pus în față cupe, și toată lumea putea bea cât voia. Împotriva cupei am însă o obiecție: din ea se poate bea vinul ori curat, ori numai într-un anumit amestec. Numai că eu, câteodată, doresc să beau altfel al doilea sau al treilea pahar.

Consider o maximă urgență facerea paharelor de 420, 430 de mililitri, iar folosirea acestora să devină un standard în lumea întreagă, mai ales în unitățile de alimentație publică. Cam asta este cantitatea de băutură ce o bea tot omul, în clipele de mare sete. Aceasta-i măsura. Desigur, ateii de azi n-au nicio fărâmă de sensibilitate pentru astfel de lucruri. Degeaba aș cere așa ceva de la niște oameni fără inimă. La fel ca acea blestemată sută de grame! 100 de grame pentru mine e prea puțin din toate: carne, mezeluri, cașcaval, dulciuri; 150 însă e prea mult. Dar pentru 125 de grame, societatea atee mărginită nu este pregătită. Și se

mai miră că toate sunt cu fundu-n sus. Vinul să determine măsura paharului, nu paharul pe cea a vinului! Asta-i esența revendicării mele. De fapt, la toate casele bune, unde se respectă vinul, ar trebui să existe cel puțin douăzeci de feluri de pahare, de la cel de 50 de mililitri (vinuri stafidite), până la cel de un litru și jumătate. Se folosește alt pahar dimineața, și iarăși altul după-amiaza. Dacă e vorba de un consiliu lung, să-și primească fiecare cupa de un litru și jumătate, din care să bea cum îi vine lui mai bine. Dacă-i vorba de stat la taclale, e bun și paharul mai mic. După soiul vinului, după amestec, variațiile sunt aproape interminabile. Trebuie să lăsăm totul pe seama gustului. La jocul de cărți se cuvine alt vin, decât la o serată muzicală acasă. Evident, alt vin la „popa prostul" și iarăși altul la taroc. Trebuie luată în vedere și calitatea sticlei paharului, mai ales grosimea ei. Cum ar putea bea cineva vin de Szent-György dintr-un pahar cu sticla groasă?!

De aceeași problemă ține și întrebarea: în ce companie e cel mai bine să bei? Regula principală: să bei. Oricând, oriunde, oricum. Numărul băutorilor trebuie să fie determinat întotdeauna de natura vinului. Vinuri universale sunt foarte puține — de pildă, un vin care să poată fi băut laolaltă, de toată omenirea, la vreo mare sărbătoare, să zicem sărbătoarea păcii mondiale. Pentru această ocazie, dintre vinurile noastre, eu aș recomanda numai vinul de Somló. Și, culmea, acesta-i tocmai vinul celor însinguraţi. Pentru că pacea mondială este astăzi numai beția omului solitar. În companie mai mare, douăzeci, treizeci de persoane, să se bea mereu vin nou. Cea mai joasă categorie, ucenicii, numai vin de șes; cea mai înaltă, artiștii, mai degrabă vin de Csopak sau Arács. Grupul mic să bea vin

de Gyöngyös. Doi-trei oameni, vin de Badacsony. Îndrăgostiții, întotdeauna vin de Szekszárd. Prietenii, numai vin foarte vechi, din pahare mărunte, să poată ciocni de multe ori.

Aș dori să introduc concursul vinului. Unul dintre concursuri ar fi, desigur, să vedem cine cât poate să bea. Însă mult mai interesant ar fi concursul-rebus. Acesta ar putea fi jucat și în companii mai mari. S-ar înșira o sută de vinuri îmbuteliate, și numai juriul ar ști ce vin se află în ce sticlă, din ce regiune, și cât este de vechi. Cel care ar ghici corect originea celor mai multe vinuri, din ce an și ce soi, acela ar primi coroana de lauri. S-ar putea ține concursul și în condiții mai severe, pe întuneric, astfel încât concurentul să nu vadă nici culoarea vinului. Câștigătorul unui astfel de concurs ar trebui să fie răsplătit cu o rentă pe viață, într-o renumită regiune viniferă.

Unde să beau?

Dacă ar veni la mine o femeie, întrebându-mă cum poate fi frumoasă, i-aș răspunde: du-te la soare, draga mea. Frumoasă poate fi numai cea care se află în lumina soarelui. Privește-ți părțile ascunse ale corpului, sunt ca orbii. Dacă te dezbraci, acele părți clipesc dezorientate, nefiind obișnuite cu lumina. Ce triste sunt aceste coapse chioare și nimic nu e mai vrednică de milă, decât o astfel de catifelată burtică, frumoasă, ținută în întuneric. Nu ai văzut încă femeie în baie, care nu a fost niciodată convinsă să se dezbrace, sau care nu și-a scos cămașa nici în camera nupțială? Cât de voluptoase, mult mai voluptoase sunt acele părți care sunt acoperite și acum de haine multe. Soare! Soare fiecărei părți cât de mici, să-și poată deschide ochii, să se elibereze și să devină conștientă. Conștiente și caste, pentru că acestea două sunt de fapt una. Burta ținută în întuneric, dacă dintr-odată ajunge la soare, sărăcuța, nu poate fi pudică, intră în panică și nimic nu e mai dezgustător decât o parte a corpului uitată așa descoperită. Soare! Aruncați-vă hainele de pe voi, lăsați lumina să vă atingă și veți fi precum statuile zeițelor. Dar nu cumva să credeți că acest cult modern al nudității, ori pielea arsă,

roșie, ar fi frumoasă. Asta-i doar o aberație. Ca să fii frumoasă, plimbă-te dezbrăcată în fiecare zi câte zece minute, dacă se poate, în fața unei oglinzi bărbătești. Vei învăța că e nepermis să trăiești în penumbră. E nepermis să te domine inconștientul. Trebuie să te eliberezi. Nu-i permis să trăiești o viață fără de lumină. Soare! Soare! Aburii de rufe încinși se vor evapora, și vei fi parfumată, ca marea. Ca vinul.

Poți să bei oriunde, numai să nu te ascunzi. Dacă te ascunzi, vei fi precum coapsele acelei femei care nu și-a dezbrăcat cămașa nici în noaptea nunții. Vei fi chior, perfid, lasciv. Poți bea oriunde, dar fii peste tot conștiincios și cast, pentru că aceste două lucruri sunt unul și același. Vara bea în grădină, sub pom, sau pe verandă, ori dacă fierbințeala-i prea mare, în camera răcoroasă sau în pivniță. Fii fără griji. Nu-i permis să trăiești în penumbră. Spune-ți întotdeauna: acum beau vin. Nu nega în sinea ta și atunci nu va fi nicio problemă. Nu fi ca pietistul sau puritanul, care se-ndoapă, și între timp își spune: nu mănânc, nu mănânc. Fă ce ți-e pe plac. Nu te abține, mai ales de la dragoste. Și nici de la vin. Dacă trăiești așa, te poți așeza la marginea drumului, poți scoate plosca, poți bea, și vei proceda corect. Iarna poți să bei lângă sobă, în bucătărie, afară pe zăpadă, în cârciumă, ori lângă birou. Poți bea chiar și la colțul străzii, dacă tragi un gât din sticlă, așa, fără carte, cum se spune. Poți să bei în camera singuratică, poți să bei în pat și în cadă. Toate acestea sunt bune.

Res fortissima
(Pietiștilor și puritanilor)

Femei, bărbați, bătrâni și tineri amestecați, cam douăzeci la număr, vin la beci. Această amestecătură este foarte importantă. Nu se poate chefui în companie mare, dacă nu sunt și bătrâni. Ei știu să spună cele mai îndrăznețe lucruri, ei sunt cei mai neastâmpărați. Dacă cineva a băut corect toată viața, vinul face din el un om eliberat total la bătrânețe.

În fața ușii cramei, sub doi nuci o masă acoperită cu o față de masă colorată; cârnați, slănină, șuncă, pâine mare de casă, pogăcele cu jumări. Sunt și ardei grași și gogoșari — iuți, dulci, după plac. Sub nuc se află sticlele cu apă minerală. La zece pași de acolo, deja arde focul și bărbații ascut țepușe. Se va prăji slănină. Gospodarul stă la sfat cu moșii, cu cei mai bătrâni și experimentați trei băutori. Nu-i lucru simplu. Cu care vin să înceapă. Soluția obișnuită este cel mai subțire vin nou, acrișor. Tradiție veche, nu se cuvine să te abați de la ea. Tămâioasa de anul trecut a ieșit nemaipomenit, zice un moș. Ți se urcă la cap, zice altul. Muierile înnebunesc prea devreme, își dă cu părerea și gazda. Niciodată nu-i prea devreme, conchide cel mai cuminte dintre moși.

Intră toți în beci și trag muscatul. E un muscat otonel nobil și pur, din soiul cel mai bălan, are ochi cocheți, cu strălucire verzuie. Butoiul de alături e plin cu un cabernet dulceag. Sirop de zmeură, grăiește unul dintre moși, încercându-l cu limba. Dar trag și din acesta câteva sticle. Al treilea vin e riesling de Rin din anul trecut. Îl gustă pe rând și dau din cap. Gustați și vedeți, zice psalmistul. Umplu recipientele cu un respect amuțit și duc afară cele trei vinuri pe masă.

Urmează primul pahar. Femeilor, un țap bătrân le turnase totuși muscatul, iar ele sorbeau lacom amăgitoarea, aromata licoare. Până ce se ajunge la prăjitul slăninii, femeile deja își trag rochiile până la genunchi, fetele își dau capetele pe spate cu ochi scăpărători și buzele li se umflă seducător.

Tocmai despre acest lucru vreau să vorbesc. Despre această putere teribilă a vinului, pe care vrând-nevrând trebuie s-o numesc curvie. Nu vă speriați, prieteni și prietene, de acest cuvânt. În general, dacă e vorba de vin, nu vă speriați de nimic. Gândiți-vă numai, ce-ar fi dacă ar lipsi din femei această realitate fundamentală. Gândiți-vă numai, dacă ele n-ar fi provocatoare, dacă nu ar vrea niciodată să ne seducă, dacă nu ar fi cochete și dacă nu ne-ar ispiti niciodată cu fierbințeala nerăbdătoare din glasul lor: când ne dezbrăcați odată? Ce s-ar întâmpla? Conform experienței mele, ca toate lucrurile mari, și acesta e de două feluri: bun sau rău. Răul: ateul. Aș cuteza chiar să mă exprim astfel: acesta-i ateismul femeii. Aceasta este curvia rea. În schimb, nu cunosc nimic mai încântător la femeie, decât curvia bună. Este cea mai mare amenințare și cea mai adâncă beznă a femeii. În sine, ea poate fi marea

corupție și, tocmai de aceea, dacă e bună, atunci ea este aproape ceva care atinge limita sacralității.

Privește atent această frumoasă femeie tânără, cu părul răvășit, în dezordine, toate mișcările ei au formă sferică, ca sânul și coapsele ei. Muzică sferică, dar din gusturi și arome. Gustați și vedeți, spune psalmistul. Glasul ei, când râde, este ca o apoteoză. Ochii îi scapără. Nările i se dilată și tremură. E fata beției, uitase de curvia cea rea, uitase de farduri, zorzoane, uitase de fermecarea calculată și cu rea-credință. Acum e cea mai parfumată, iar sărutul ei este cel mai fierbinte. Deja nici nu mai poate vorbi, se bâlbâie doar, dar se vede bine că acest lucru o plictisește, și buzele îi stau țuguiate, ca ale nou-născutului, dar nu pentru lapte. A dispărut din ea tot ce era necurat. Dacă sughite, i se scurge din gură un glas, de îi vine omului să lingă fiecare picătură. Își scutură capul ciufulit, se aruncă pe spate în iarbă, își îndepărtează brațele. Rochia îi alunecă în sus, dar ea nu observă, cum nu observă nici alții.

Grecii știau, cea mai adâncă esență a ființei femeii este această prostituție sacrală. Dar când femeile îmbătate de ele însele, la marea sărbătoare a lui Dionis, își dansau furiosul dans între munți, bărbaților nu le-a fost permis să se afle nici măcar în apropiere. Menadele sfâșiau pe oricine le ieșea în cale. Pentru că această curvie numai la temperatura mai joasă, în starea sa de incandescență roșie are legătură cu iubirea. Atunci când starea de incandescență atinge culoarea albă, nu mai are nicio legătură cu bărbatul. Atunci apare deja extazul abnegației pasionale. Sacrificiu. Adică, religie.

Din această religie este permis să se facă dragoste. Așa și trebuie. Spunem acest lucru noi, bărbații, care, fără de acest foc femeiesc, am dârdâi de frig toată viața. Noi trebuie să propagăm acest lucru și trebuie să-i explicăm femeii că toate acestea sunt de fapt numai pentru noi. Desigur, sunt femei care cred, și sunt altele care zâmbesc doar. Spun încă o dată: este îngăduit să se facă dragoste. Dar să se facă din ea comerț, putere, să se folosească acest dar sacral pentru ca femeia să facă rost de haine, bijuterii, bani — toate acestea nu sunt îngăduite. Dar vă spun ce nu este permis în niciun chip: nu e voie să se facă pietism și puritanism. Rigoare și prejudecată, scandalizare și falsă pudoare, moravuri cumplite cu fălcile-ncleștate, pedanterie nevrozată, capriciu, arțaguri, isterie, autoadorare vanitoasă și trufașă — toate acestea nu sunt îngăduite nicicum.

Vinul conține toate uleiurile curviei nobile și ordinare, cu incandescență roșie și albă, și dacă femeia bea vin, aflăm despre ea spre ce anume tinde.

Am auzit o istorie pe muntele Somló, cică un conte maghiar călătorise în India, la vânătoare. Fusese musafirul unui rajah și, când își luase rămas-bun, și-a invitat gazda în Ungaria. Într-adevăr, rajahul îi făcu o vizită în chiar acel an, și atunci, într-o seară de iarnă, la un pahar prietenesc, și-a povestit marea mâhnire a inimii. De-abia se însurase, își luase o femeie tânără, frumoasă, dar el, deși n-avea nici treizeci și cinci de ani, își pierduse bărbăția. Degeaba mergea la sanatorii. Degeaba chemase medici de renume mondial. În zadar toate pilulele, tratamentele, injecțiile — bărbăția pierdută nu i-a revenit. Sărmana femeie ajunsese deja la limita deprimării, sărmanul rajah era cât pe ce să turbeze. Contele maghiar nu a spus nimic, l-a chemat doar

pe clucer și l-a trimis după vin de Somló. Apoi a poruncit ca în camera rajahului să fie întotdeauna vin de Somló, iar când musafirul lui din India s-a întors acasă, i-a dăruit o ladă de vin de Somló. Abia dacă trecuseră câteva săptămâni, când prin poștă a sosit o telegramă din India. Doar atât scria: „Mulțumesc prietene. Încă zece lăzi de Somló, te rog.“

Vita illuminativa
(Rugăciunea cea din urmă)

Morala finală a anatomiei beției este următoarea: beția este o stare infinit superioară față de mintea cea de toate zilele, și este începutul treziei propriu-zise. Începutul a tot ceea ce în viață este frumos, măreț, serios, plăcut și pur. Aceasta-i trezia propriu-zisă. Acesta-i entuziasmul — cum spuneau cei din vechime — din care se naște arta, muzica, dragostea, adevărata gândire. Și acesta este izvorul religiei adevărate. Religia bună e religia beției; religia rea este religia raționalismului comun, ateismul. Cheia acestei *vita illuminativa* o avem în mână, mai bine zis o avem aici, în butoaiele și recipientele noastre. Prin vin putem învăța ce înseamnă beția, ce este trezia superioară, ce este o viață iluminată.

Am observat de nenumărate ori, și la noi și la alții, că dacă am făcut vreo măgărie grozavă, am făcut-o mereu pentru că am vrut de fapt să fim foarte, foarte deștepți. Deștepți, dar nu destul de deștepți. Nu destul de deștepți să ne aruncăm rațiunea pe geam. Calculele nu s-au confirmat. Deși, ce deștept am fost! Vă destăinuiesc, prieteni și prietene: calculele nu se adeveresc niciodată. Așa sunt

calculele de felul lor, nu se confirmă, și cu cât mai deștept e omul, cu atât mai puțin. Ce-i de făcut? Păi cum ce-i de făcut! Tocmai adineauri am explicat. Trebuie să fii treaz. Treaz într-adevăr, adică beat. Trebuie să bei vin.

Orișicât de îndrăzneață ar părea această ultimă concluzie, nu sunt dispus să mă opresc la ea. Căci vă întreb: ce este acea neliniște foarte asemănătoare unei boli, ce-i acea mărginire iritată, acea grabă hărțuită — azi se numește stres —, care e atât de caracteristică ateilor? Fără religie nu se poate trăi. Este o constatare veche și de nerăsturnat. Există religie bună și există religie rea. Omul ori crede în Dumnezeu, ori în surogate. Aceste surogate pot fi de foarte multe feluri: se pot numi principiu, ideologie, dictatură, progres, umanism. La femei: vanitate, trufie, autoadorație, vogă, isterie, capriciu. Surogatul de religie al zilelor noastre se numește materialism. De ce se numește așa e un mister. Eu sunt cel materialist, dragii mei, eu, care mă rog ardeilor umpluți și gălușteLor cu prune, eu care visez la parfumul ce emană de sub urechea unei femei, eu care ador nestematele, eu care trăiesc în poligamie cu toate stelele și florile, eu care beau vin. Auziți? Vin. Ca peste tot în lume, și aici, în acest caz, totul depinde de ceea ce este bun sau rău. Eu sunt materialistul bun. Despre materia răilor materialiști, părerea mea este că, de fapt, aceea nici nu este materie, ci doar ciment. Nu se poate nici mânca, nu se poate nici bea, nu se poate nici linge, și nici nu se poate dormi cu ea. Acesta-i leșul materiei, această pulbere urâtă și grea, acest simbol al minții ordinare de un gri idiot, această masă fără beție — acest calcul hain și rigid (care nu se confirmă niciodată) este abstracția însăși, aceasta-i materia ateiștilor.

Ei bine, vă întreb: care-i cauza stării hărțuite a ateilor de azi? Vă spun. Ateismul, de fapt, este o boală. Boala vieții abstracte. Are un singur leac: viața nemijlocită. Să te îndrăgostești de prima femeie frumoasă care-ți iese în cale și, cât mai degrabă, să mănânci mult și bine, să te plimbi printre flori, să te duci să locuiești în brădet, să asculți muzică, să admiri picturi și să bei vin, vin, vin, vin. Deoarece religia bună este un talent ce trăiește numai în cel sănătos. Se dizolvă și se evaporă în impuritate. Acest lucru a fost spus de unul dintre marii noștri contemporani, într-una din clipele sale de excepțională iluminare. Cauza grabei hărțuite și fără rost, a jalnicei rătăciri tulburate, informe, goale — caracteristice ateilor de azi — este tocmai această impuritate. Credeți-mă, această boală are un singur medicament: vinul. Să știți, bieții mei ucenici, că nu sunteți numai infirmi, nu sunteți doar proști, idioți, cerșetori în marea bogăție a vieții, nu sunteți doar bolnavi, ci pe deasupra și impuri. Aceasta e cea mai importantă cauză a stării voastre hărțuite. Din această pricină sunteți voi așa de nenorociți cum sunteți. Religia bună, viața nemijlocită, buna conștiință, liniștea, luciditatea, fericirea nu sălășluiesc în sufletul impur. De aceea sunteți nervoși și egoiști, abstracți și nefericiți, pentru că nu sunteți puri pentru marea iluminare. Vin! Vă spun iarăși: beți vin! Pe urmă vă vine pofta și de săruturi și de cules de flori și de prietenie și de bunul somn adânc și de râs, iar dimineața — în loc de ziare — veți citi poeți.

Știu bine, în ochii multora, ceea ce spun este scandalos, curată nebunie. Îi cunosc pe aceia care zic așa. Acum două mii de ani, aceștia au fost cei care-l ocărâseră pe apostolul Pavel: scandalos pentru evrei, iar pentru greci, nebunie. La

fel și astăzi, scandalos pentru evrei (puritani și pietiști), iar pentru greci (scientiști), nebunie. Nu cumva să credeți, dragii mei prieteni, că mă puteți păcăli; nu cumva să credeți, doar pentru că sunt religios, că aș fi un om prost, întunecat, perfid, care urăște lumea, și care îndrăznește să lingă bucatele dulci, doar când nu-l vede nimeni. Acesta nu-s eu, ci pietistul, pe care tocmai adineauri l-am dezvăluit și care nu are a face nimic cu religia cea bună. Acesta-i la fel de ateu ca puritanul sau scientistul. Unu-i evreu, altu-i grec. Nu sunt om prost, nu sunt întunecat și perfid, și nici nu urăsc lumea. Ai avut ocazia să te convingi de acest lucru. Și crede-mă, oamenii cu religia bună sunt toți astfel. De aceea, cei cu religia bună știu toți că această acuzație de scandal-nebunie, veche de două mii de ani, este o infinită prostie.

Iar acum vă zic și altceva: nu comportamentul meu e scandalos, curată nebunie, ci comportamentul vostru. Nu eu întorc acuzația împotriva voastră, ea singură se întoarce asupra voastră, evrei și greci, adică abstracți, adică atei. Nu voi suporta mai departe ca lumea să fie păcălită prin zvonurile răspândite despre omul religios, cum că el, omul religios, ar fi acea epavă eșuată, tristă, mălăiață, fățarnică, mincinoasă, nătângă, iar religia e doar scandal și nebunie. De unde oare a putut să apară această superstiție oribilă?

Voi sunteți cei care trăiți scandalos și ca nebunii, voi ateilor, dar eu nu mă mir și nu vă ocărăsc. Vă deschid ochii asupra ceea ce trebuie să faceți. Nici măcar nu doresc să renunțați la ceva, sărmanii mei, și așa suferiți de mare nevoie. Ba dimpotrivă, vă îndemn: nu cumva să renunțați la ceva. Mâncați, iubiți, desfătați-vă, și mai ales beți, beți și iarăși beți.

Nu vreau să vă lipsesc de ceva, ci vreau să aveți mai mult. Înțelegi? Măgarule! Am vorbit din toată inima și scientiștilor și puritanilor și pietiștilor. Dacă ați încasat-o de câteva ori de la mine, trebuie s-o luați la modul cel mai serios, nu-i voie să vă supărați pentru asta. Totul a fost *blasphème de l´amour*, cum zic francezii. Omul îi dojenește numai pe cei pe care îi iubește. Și crede-mă, dragul meu prieten ateu, religia nu degeaba se cheamă religie, și nu degeaba se leagă de Dumnezeu. Pentru că este într-adevăr un lucru dumnezeiesc, iar cei cuprinși de el nu pot decât să iubească, chiar și pe propriii dușmani. Nu spun că aș avea în mine prea mult din acest ulei, dar știu că pana mi-am înmuiat-o în acest ulei, cât timp am scris această carte, și lumina acestui ulei m-a luminat. Și ia bine aminte (îmi închipui mutra indignată a puritanilor, cum se holbează acum ca niște cretini), nu ești pierdut pentru totdeauna. Nu ești condamnat la pierzanie. Tu ești cel care se ține pe drumul pierzaniei. Totul depinde de tine. Toate sufletele se nasc întregi, iar această întregime n-o pot pierde. Fii deștept, recuperează-ți întregimea sănătoasă. Leacul se găsește oriunde. Bea! Ceea ce eu îți ofer este uleiul purității, uleiul beției. Bea și vinul va aduce restul.

Listă de lecturi esențiale (ordonate cronologic)

Upanișadele
Zhuangzi, *Cartea adevărată scrisă în plaiul înfloritor de miazăzi*
Li-tai Po și Tu Fu*, Poeme*
Vechiul Testament
Homer*, Iliada* și *Odiseea*
Anacreon și Sappho, *Poezii*
Platon, *Opere complete*
Lucian din Samosata, *Opere complete*
Horațiu, *Opere complete*
Epicur, *Opere*
Noul Testament
Origen, *Opere* (în ediția lui Hans Urs von Balthasar)
Meister Eckhart, *Discursuri și omilii*
O mie și una de nopți
Nastratin Hogea
Till Eulenspiegel
Viața lui Lazarillo de Tormes

Rabelais, François, *Gargantua și Pantagruel*
Montaigne, Michel de, *Eseuri*
La Bruyère, Jean de, *Caractere*
Sterne, Lawrence, *Tristram Shandy*
Hölderlin, Friedrich, *Opere complete*
Novalis, *Fragmente*
Dante Gabriel Rossetti, *Poezii*
Rosenzweig, Franz, *Steaua izbăvirii*
Gide, Andrè, *Opere* și *Jurnale*
Lawrence, D.H., *Lady Chatterley și alte povestiri*
Joyce, James, *Finnegan's Wake*
Powys, John Cowper, *In Defense of Sensuality*

Postfață
Béla Hamvas — vocea sobrietății spirituale

Sava Babič, traducătorul sârb al operei lui Hamvas, povestește că la începutul anilor ’90, când i-a descoperit scrierile și încerca să se intereseze despre el în cercurile literare din Ungaria, i s-a răspuns: „Béla Hamvas? Nu există vreun scriitor maghiar cu acest nume.“ În acest timp, poetul ardelean Géza Szőcs scria: „În 1955, în Ungaria trăia un singur om care ar fi putut nu doar să intre în dialog cu Heraclit, Buddha, Lao Zi și Shakespeare, dar să și vorbească cu fiecare în limba lui maternă. Dacă acești mesageri ai spiritului uman ar fi coborât din avion la Tiszapalkonya, și dacă primul muncitor ieșit în cale ar fi fost tocmai Béla Hamvas, după ce-ar fi ajuns să stea împreună la povești vreo trei nopți — ziua Hamvas trebuia să care mortar, dar poate că oaspeții l-ar fi ajutat —, probabil cei patru s-ar fi întrebat: dacă în această țară așa arată un muncitor necalificat, cum or fi știutorii de carte? Însă după câțiva pași prin țară, s-ar fi dumirit repede cum stau lucrurile.“

Cine era acest scriitor, care „nici n-a existat“, deși astăzi este recunoscut drept unul dintre cei mai de seamă

gânditori maghiari ai secolului XX, chiar și de cei cărora nu le este pe plac? Cine a fost acest muncitor necalificat, care, deși n-a intrat în vorbă cu acele spirite „picate din cer", totuși s-a întâlnit mereu cu ele, atunci când le-a tradus scrierile chiar și fără dicționare, lăsând numai pentru sertar comentarii pe marginea lor, noaptea și în pauzele dintre căratul a două găleți de mortar? Unii văd în el cel mai mare filosof maghiar, alții îl consideră ocultist. Unii îl apreciază drept cel mai de seamă istoric al culturii maghiare din secolul XX, alții îl privesc ca pe un fantast. Unii îl pun pe lista marilor reformatori ai romanului maghiar, alții nici nu îl includ în istoria literaturii. Cert este că acest bibliotecar cărturar, scriitor erudit, eseist și critic de artă, traducător poliglot și istoric al religiilor, acest spirit senin care a fost Béla Hamvas a stârnit aversiunea ideologilor comunismului într-o asemenea măsură încât aceștia au reușit să-l înlăture decenii la rând din viața culturală a Ungariei. Chiar și astăzi, după reabilitarea sa oficială, la 40 de ani de la moartea sa, receptarea lui este foarte contradictorie și încă deformată nu doar de incriminările vechilor ideologi, dar și de înflăcărarea multor adepți mai necumpătați.

Așa stând lucrurile, înțelegem de ce unii dintre biografii controversatului nostru autor au fost de părere că este mai la îndemână să se stabilească cine NU a fost Béla Hamvas. Filosoful și profesorul orientalist Botond Szathmári scria că „Hamvas nu este filosof, nu este istoric al culturii, nu este orientalist, nu este traducător ori filolog, nu este istoric al artelor, nu este scriitor, nu este fondator de religie, nu este profet, nu este guru, după cum nu este nici multe altele. Asta nu înseamnă că nu ar fi cultivat toate aceste

domenii, dar le-a cultivat în așa fel încât nu poate fi încadrat în niciunul dintre ele, pentru că Hamvas trecea mereu de orice bariere, nu accepta limitele impuse gândirii de diverse sisteme, respingând în același timp și procedeele gânditorilor și creatorilor anarhiști ai secolului XX. […] nu poate fi considerat nici polihistor, cunoașterea lui era sigură doar asupra unui singur lucru: originea divină a omului, și tot ce știa în plus se punea în slujba acestei idei.“ Aceasta este și convingerea lui Antal Dúl — teolog, curatorul manuscriselor și editorul operei lui Hamvas —, anume că Hamvas oferă drept exemplu modelul piramidal al cunoașterii, cu cele patru laturi ale sale: religia, filosofia, arta și știința, pe care oamenii le frecventează în funcție de ce rol își asumă. Unul se consideră microbiolog, altul se caracterizează prin declarații de felul „eu creez sculpturi abstracte“, sau „eu formulez idei exacte“, ori „eu sunt actor“, „ministru“, „cerșetor“, sau „fondator de religie“. Béla Hamvas însă niciodată nu s-ar fi declarat scriitor sau savant, dar nici mentor spiritual și maestru cu atât mai puțin. Mai bine să citățm chiar precizarea lui Hamvas: „Alt rang decât acela de om nu sunt dispus să-mi asum. Este o demnitate în fața căreia categorii ca înțelept, sfânt sau erou sunt inferioare.“

Când Dúl îl situează pe Hamvas în vârful amintitei piramide, nu se referă la cea mai înaltă treaptă dintr-o ierarhie, ci la punctul unde cele patru laturi ale cunoașterii se întâlnesc în înțelepciunea nediferențiată. Înțelepciune care însă nu este o erudiție sterilă sau un orgolios turn de fildeș, ba dimpotrivă, presupune asumarea conștientă a tuturor consecințelor rezultate din această *orientare universală*. Altfel spus, meditația singuratică asupra mersului lumii sau criticile disprețuitoare la adresa ei au sens dacă sunt

completetate și cu preocuparea de a fructifica cele știute în sacra povară a creației continue — întruchipată de idealul *poeta sacer* —, alături de trăirea autentică a înțelepciunii, respectiv de realizarea operei într-o existență transparentă. Pentru Hamvas, opera absolută este un act de *metapoiesis,* o supra-creație care desăvârșește cunoașterea trăită; astfel, toată viața lui a fost o încercare de a realiza ceea ce a apărat prin toate scrierile sale: *homo normalis*, omul normal. Ca unic reprezentant maghiar, de atunci, al tradiționalismului occidental, dar spre deosebire de promotorii acestuia — René Guénon ori Giulio Evola —, Hamvas aștepta restaurarea integrității existențiale nu de la asimilarea învățăturilor orientale ci, pe urmele lui Jakob Böhme, de la împlinirea creștinătății evanghelice. Prin această orientare mistică Béla Hamvas poate fi înrudit în sens spiritual (fără însă a suferi de atracția către ideologiile de dreapta) cu reprezentanți ai trăirismului românesc interbelic ca Nae Ionescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Vasile Lovinescu ori Emil Cioran*.

Béla Hamvas s-a născut la 23 martie 1897 în orașul Prešov, aflat pe teritoriul actual al Slovaciei, fiind fiul unui pastor luteran, care însă a renunțat la amvon în favoarea catedrei, mutându-și familia la Bratislava chiar în acel an. Hamvas a studiat la Liceul Luteran German, unde tatăl său preda maghiara și germana; apoi, în 1915, după absolvirea liceului, urmând exemplul patriotic al colegilor, s-a

* Emil Cioran este chiar inclus în colecția de texte sapiențiale redactată de Hamvas, *Anthologia humana* (1946), cu două texte, alături de René Guénon. (*n. trad.*)

înrolat în armată ca voluntar. După cursuri sumare la școala de ofițeri a fost trimis pe front de două ori, în 1916-17, fiind rănit în ambele misiuni, o dată pe frontul din Galiția și apoi pe frontul rusesc, de unde s-a întors cu o cădere nervoasă. Ororile și stupiditatea războiului l-au trezit la realitate, pe front i-a citit pe Nietzsche și Kierkegaard, care l-au orientat pentru totdeauna spre metafizică.

În 1919, familia lui s-a mutat la Budapesta. Între anii 1919 și 1923, Béla Hamvas a studiat la Universitatea „Pázmány Péter" din Budapesta, unde a obținut diploma de licență în limba și literatura maghiară și germană, dar ca student a urmat cursuri și la Conservatorul de Muzică, iar ocazional și la Facultatea de Medicină. După terminarea facultății, Hamvas a scris articole pentru cotidianele *Budapesti Hírlap* și *Szózat*, însă foarte curând jurnalismul l-a dezamăgit, dar a fost nevoit să aștepte trei ani pentru a obține o slujbă decentă.

Abia în 1927 a fost angajat la Biblioteca Centrală din Budapesta, unde și-a putut dedica mai tot timpul pentru lectură, frecventându-i mai ales pe greci și pe Nietzsche. Aici a început perioada sa „hiperionică" — cum o definește scriitoarea de origine ardeleană Katalin Kemény, cu referire la volumul *Magyar Hyperion (Hiperionul maghiar*, 1936), care însumează experiențele spirituale ale acelor ani —, o perioadă eroică inspirată de idealul *theantropic* regăsit în miturile și tragediile elene, de la Orfeu, Empedocle, Heraclit, Platon, până la interpretările moderne ale lui Hölderlin și Cercul „Stefan George". Această din urmă grupare spirituală germană îi și servește ca model, atunci când fondează, împreună cu renumitul mitolog Kerényi Károly,

jurnalul și cercul literar „Sziget“ (Insula), un for intelectual centrat pe cultura clasică și problemele Europei moderne, la care au aderat savanți și scriitori ai timpului. Volumele de eseuri scrise în această perioadă sunt expresia idealului de viață clasico-eroic: *Archai* (începând din 1932), *Hérakleitosz múzsái* (*Muzele lui Heraclit*, din 1936), *Babérligetkönyv* (*Cartea dumbravei de dafini*, din 1930), de asemenea și *Hiperionul maghiar*, care în viziunea lui Dúl poate fi considerată o *ars poetica* a acestei perioade timpurii, dar care reprezintă totodată și o depărtare de acest idealism, în urma marilor eșecuri existențiale (prima căsnicie nereușită, terminată cu divorț după 7 ani, destrămarea cercului din motive de rivalitate latentă).

Detașarea de idealismul clasic, eroic, precum și depășirea crizei personale se datorează în parte preocupării sale pentru o altă criză, cea universală: începând din 1935, trei ani consecutiv publică anual câte un eseu profund, consacrat problematicii marii crize economice — *Modern apokalipszis* (*Apocalipsul modern*, 1935), *Krízis és katarzis* (*Criză și catharsis*, 1936), respectiv *A világválság* (*Criza mondială*, 1937) —, cel din urmă constituind un studiu introductiv la o amplă bibliografie pe tema crizei mondiale. Această trilogie critică a crizeologiei reprezintă un preludiu la acea orientare universală care va marca opera hamvasiană. De fapt, în aprecierea crizei spirituale, un rol important îl joacă și recunoașterea momentului critic prin care trece cunoașterea. El însuși critică cunoașterea, prin aplicarea dihotomiei termenilor de „știință“ și „scientism“, în renumitul lui eseu *Természettudományos mitológia* (*Mitologia științelor naturii*, 1934) — urmat de o dispută fructuoasă cu

scriitorul László Németh (*Természettudomány és mitológia — Mitologie și științele naturii*, 1934), sau mai târziu de eseul *Tudományvallás és vallástudomány* (*Religia științei și știința religiei*, 1936). Odată cu o asiduă căutare a rădăcinilor crizei, tot mai adânc și tot mai departe, se dedică unei arheologii spirituale, citind, traducând, comentând scrierile celor mai vechi timpuri și ale Orientului, sau ale misticii europene, prin care recunoaște o singură tradiție metafizică a întregii umanități. Cercetările și meditațiile sale îl apropie de acei tradiționaliști contemporani (Evola, Guénon) care se orientează spre învățăturile Vechiului Orient, dar fără a se ascunde după metafizica proprie acestor învățături și fără să adere la ideologia lor politică.

Preocuparea lui Hamvas pentru vechile literaturi îl duce la întâlnirea cu Katalin Kemény, cu care se căsătorește în 1937 și în care găsește un partener spiritual pentru toată viața. Se afundă febril în studiul înțelepciunii antice, în paralel cu scanarea peisajului filosofiei contemporane, mai ales a existențialismului, din care va și publica un studiu asupra filosofiei lui Karl Jaspers — *Szellem és egzisztencia* (*Spirit și existență*, 1941). În acești ani scrie numeroase eseuri, pe care le publică în diferite reviste, iar primul său volum eseistic — *A láthatatlan történet* (*Istoria invizibilă*) apare în 1943. Avântul lui Hamvas nu este întrerupt nici măcar de faptul că între 1940 și 1944 a fost chemat de trei ori în serviciu militar (supraviețuiește pe frontul rusesc), iar locuința din Budapesta i-a fost distrusă la un bombardament, când și-a pierdut toată biblioteca și manuscrisele.

În acești ani turbulenți, Hamvas își începe marele proiect, acela de a face cunoscută tradiția filosofică a

Orientului, și în același timp traduce și comentează cărțile sacre ale Extremului Orient: *Upanișadele*, Tao Te King, Lun Yu, *Cartea tibetană a morților*, respectiv cea egipteană — Pert-em Heru, *Apocalipsa lui Enoh* și altele, pe care începe a le publica în seria *Ősök nagy csarnoka* (*Marea hală a străbunilor*)[*]. Și mai important, tot în această perioadă scrie primele șase volume ale marelui său tratat *Scientia Sacra* asupra cunoașterii spirituale comune a omenirii. Această operă eseistică nu este numai o vastă lucrare de istorie comparată a gândirii și culturii universale[**], dar în ea Hamvas încearcă o însumare a sapienței spirituale, care, deși apare în numeroase variante, pare totuși să formeze o singură tradiție în ceea ce privește condiția umană. Toate cărțile sacre, toate filosofiile antice, toate miturile fac referire la perfecțiunea creației originale și a omului primordial, dezvăluind și cauzele decăderii actuale (de pretutindeni și dintotdeauna) recunoscute în îndepărtarea omului de calea sa firească, de rostul său natural. Hamvas numește apocalips această rătăcire în comparație cu vârsta de aur, dar nu se oprește la deplângerea mereu în vogă a stării umane, ci totodată însumează învățăturile tradiției metafizice, arătând calea de ieșire prin trezirea sufletului din vraja lumii și realizarea condiției absolute.

Parcă născută din euforia provocată de amuțirea armelor, *Filosofia vinului* este o carte aparte în opera lui Hamvas: plină de pasiune și poezie, în contrast cu scrierile sale

---

[*] Proiectul a continuat între 1936 și 1961, însă doar trei volume au apărut în timpul vieții sale. (*n. trad.*)

[**] Carte comparabilă cu *Istoria credințelor și ideilor religioase* a lui Mircea Eliade. (*n. trad.*)

caracterizate mai degrabă de un ton meditativ. „În vara lui 1945, în timpul unei scurte vacanțe petrecute în Balatonberény, Béla Hamvas a scris, practic dintr-o suflare, *Filosofia vinului*. Ea exprimă primul fior al aceluia care — chinuit și flămând, încercat pe front, în lagăre de concentrare și adăposturi împotriva bombardamentelor — tocmai a ajuns la lumina soarelui; în mod curios, nu exprimă desperare la vederea ruinelor, ci o exuberantă bucurie a vieții“ — scrie Antal Dúl despre această carte.

Sfârșitul războiului trezește speranțe în Hamvas că după marele catharsis al conflagrației mondiale este posibilă o reabilitare a societății, nu numai materială ci și spirituală, iar reconstrucția integrității omului nu a fost nicicând mai oportună decât acum. Astfel începe o perioadă foarte activă în viața lui: pe lângă munca din bibliotecă, este prezent și în viața universitară, editorială, artistică, implicându-se în scurtul proces de renaștere intelectuală din Ungaria. Între 1945 și 1948, Hamvas a editat colecția *Egyetemi Nyomda Kis Füzetei (Caietele Presei Universitare)*[*] printre care breviarele sale „obiecte de meditație“ *A száz könyv* (*O sută de cărți*, 1945) și *Anthologia Humana — Ötezer év bölcsessége* (*Anthologia Humana — Înțelepciunea celor cinci milenii*, 1946).[**] În calitate de editor și critic literar, a menținut o legătură vie cu scriitorii János Kodolányi, Nándor Várkonyi sau cu strălucitul poet Sándor Weöres, care îl

[*] Colecția de peste 30 de studii a fost reeditată în 1990 în două volume sub titlul *Európai mühely (Atelier European)*. (*n. trad.*)

[**] Această colecție de aforisme a fost atât de populară încât a ajuns la trei ediții, a patra ediție fiind interzisă, retrasă și distrusă de către regimul comunist în 1948. (*n. trad.*)

considera pe Hamvas maestrul său spiritual, dedicându-i și un volum, *A teljesség felé* (*Spre totalitate*, 1947). Asemenea prestigiosului cerc „Sziget" din anii '30, Hamvas inițiază împreună cu filosofii Lajos Szabó și Béla Tábor un nou atelier spiritual denumit „Convorbirile de joi", pentru evaluarea spiritualității contemporane a Europei, la care au participat în mod regulat personajele marcante ale intelectualității ungare, ca Stefánia Mándy , Attila Kotányi, György Kunszt, sau Katalin Kemény. Acest atelier este strâns legat și de Societatea Filosofică și Estetică, proaspăt reconstituită după război, îndrumătorul teoretic al Școlii Europene care reunea artiștii plastici moderni din Ungaria. Membru al societății, Hamvas participă activ și la organizarea vieții artistice postbelice, este aproape de a primi chiar o catedră de estetică, scriind împreună cu Katalin Kemény volumul de critică de artă *Forradalom a müvészetben: Absztrakció és szürrealizmus Magyarországon* (*Revoluție în artă: abstracție și suprarealism în Ungaria*, 1947), considerat de mulți artiști plastici o sursă de referință chiar și azi. Dar tot această carte i-a și pecetluit soarta, chiar în anul apariției, studiul a fost violent combătut într-un pamflet semnat de ideologul esteticii marxiste, György (Georg) Lukács. Hamvas a fost practic redus la tăcere: pe lângă pensionarea forțată din bibliotecă, i s-au revocat toate drepturile de editor, precum și dreptul de a fi publicat.

Obținând autorizația de agricultor, Hamvas se retrage în gospodăria din Szentendre a cumnatului său, unde se ocupă de grădinărit și, în tihna micului oraș, continuă să scrie. În acești câțiva ani de liniște, el are înțelepciunea de a nu se lăsa doborât de vremurile potrivnice, pe care le

întoarce în folosul său, pentru că i-au oferit răgazul de a scrie colecțiile de eseuri *Unicornis*, *Titkos Jegyzőkönyv*, *Silentium*, (*Unicornis*, *Protocolul secret*, *Silentium*, 1948–1951) — fără cea mai mică speranță de a fi publicate vreodată. Își concentrează atenția asupra tradiției hermetice și alchimiste pentru a investiga căile mistice de desăvârșire a spiritului și susține că imaginația are un rol primordial în procesul (auto)cunoașterii. Dedică două volume acestor idei: *Mágia Szútra*, *Tabula Smaragdina* (*Sutra magiei*, *Tabula Smaragdina*, 1948–1951).

Merită însă reținut că tot în acești ani își scrie și marele roman *Karnevál* (*Carnaval*, 1948-1951). Mulți apreciază această carte drept cea mai prețioasă piesă literară dintre operele lui — este o încercare reușită de a reînnoi genul romanesc, păstrând totodată cele mai nobile tradiții ale artei romanului. *Carnaval* pare a fi o punere în practică a ideilor formulate în eseul *Regényelméleti fragmentum* (*Fragment de teorie a romanului*, 1948), care la rândul lui se integrează organic în spiritul critic, dar și inovator al scrierilor din *Revoluție în artă* — aceste abordări și viziuni punându-l în contradicție cu ideologii regimului comunist. Realismul este un termen de bază pentru Hamvas, dar el îl folosește în sensuri care nu se pot împăca cu realismul socialist. Criticul literar Danyi Zoltán consideră că „nu ficțiunea stă în opoziție cu realitatea, ci «realitatea» născocită, falsă și derutantă contrazice «veritatea» autentică, placidă și justă". Dincolo însă de problemele formale, stilistice și de viziune, acest roman, la care însuși autorul se referă ca la un „catalog al sorții", este înainte de toate o operă de inițiere. Demersul inițiatic străbate dimensiuni spațio-temporale

fantastice — pornește de la mulțimea tulburată a unui *fin-de-siècle* provincial austro-ungar, trece prin cele două războaie — urmărind traseul protagonistului de-a lungul istoriei umane, din timpuri mitice până la întâmplări cotidiene din mijlocul de veac, cu treceri dantești prin Infern și prin Ceruri. Trecerea în revistă a sutelor de protagoniști, preschimbările absurde ale acestora, repetarea unor întâmplări cu mereu noi și noi caractere — toate acestea au scopul de a releva aparența măștilor carnavalești după care ne ascundem și care ne ascund și de noi înșine, dar de care trebuie să ne eliberăm, pentru atingerea eului adevărat din noi. Katalin Kemény și-a intitulat cartea scrisă despre acest roman *Az ember, aki ismerte a saját neveit* (*Omul care și-a cunoscut [toate] numele*, 1990), făcând aluzie tocmai la procesul inițiatic de autocunoaștere descris în *Carnaval*, prin care a trecut chiar soțul ei — o evoluție foarte asemănătoare cu procesul individuației al lui Carl Gustav Jung — și care presupune acceptarea, asimilarea, îndepărtarea și distrugerea măștilor, pentru ca adevărata persoană să se poată elibera. Acest proces este însă străbătut numai cu ajutorul umorului, un har prin care autorul reușește să îmblânzească mânia dezlănțuită, pe aceea din roman, dar și pe cea din jurul său.

Un umor de care va avea mare nevoie: începând din 1951, constrâns de împrejurări și parcă îndeplinind stagiatura carnavalescă a romanului său, Hamvas lucrează ca muncitor necalificat și ca magazioner pe șantierele din provincie (Bokod, Inota, Tiszapalkonya și Százhalombatta) ale Întreprinderii pentru Construcția Centralelor Electrice. Față de idilica grădină din Szentendre, barăcile mușuroiului

socialist erau iadul pe pământ, totuși acești ani de autoexil pe șantiere au fost experiența care l-a determinat să atingă un stadiu spiritual superior: cel al realizării existenței transparente. Aproape incredibil, în zgomotul construirii socialismului, el continuă să studieze și să se perfecționeze în limbile orientale, cum ar fi ebraica, araba, sanscrita, și — deloc de mirare — învață și rusa, lăudând frumusețea traducerii ruse a Bibliei. Hamvas continuă neobosit proiectul său de mare anvergură, *Marea sală a strămoșilor*, în cadrul căruia traduce (din original) și comentează autori și scrieri ce țin de tradiția spirituală, cum ar fi Empedocle, Heraclit, Pitagora, Vedele, Samkhya karika, Sefer Jetzira, Zen, textele Mexicului, Kathaka Upanișad, Învățăturile lui Buddha… În această perioadă, eseistica sa se îmbogățește cu o nuanță personală, cu intimitatea și stilul fragmentar al unor file de jurnal. Două cicluri de eseuri din acești ani poartă în titlul lor aluzii la (auto)exilul trăit: *Szarepta* și *Patmosz* (*Sarepta*, 1951-1955, *Patmos I-III*, 1958-1966), după orașul fenician unde s-a refugiat proorocul Ilie, respectiv insula egeeană unde a fost surghiunit Sfântul Ioan, autorul *Apocalipsei*. Pe lângă cugetările sale eseistice, se reîntoarce și la beletristică, astfel scrie primul roman al unei „trilogii“: *Szilveszter* (*Revelion*, 1957) — o satiră de dimensiuni înfiorătoare, precum și o comedie *Nem mind arany, ami réz* (*Nu tot ce-i aramă e aur*, 1959), în care prezintă drama puterii și stăpânirii.

Contrar criticii la adresa lui, cum că propria-i națiune nu a fost pentru Hamvas un subiect de interes, lucrează ani buni la revizuirea și finalizarea unui studiu început pe la sfârșitul anilor ’40, *Öt géniusz — a magyarság szellemi földrajza* (*Cinci genii — geografia spirituală a poporului maghiar*, 1959) —

o lucidă etno-caracterologie critică, în lumina metafizicii transcendentale. Unii consideră că acest eseu — împreună cu *Bakony* (1936), dar mai ales cu *Filosofia vinului* — relevă fapte esențiale despre spiritul maghiarimii, mai mult decât toată etnografia și istoria culturii produse în acele decenii.

Într-un târziu, în 1964, lui Hamvas i se recunoaște dreptul la pensionare și poate părăsi șantierele din provincie pentru a se întoarce la Budapesta. Scrierile din această perioadă nu reflectă schimbarea din viața personală, el își continuă proiectele începute mai demult. În primul rând, Hamvas se reîntoarce la marea operă *Scientia Sacra*: lucrează la elaborarea celei de-a doua părți, dedicate creștinismului. Din păcate, deși începută încă pe vremea șantierelor de construcție și continuată până în ultimele zile de viață, *Scientia Aeterna*[*] va rămâne neterminată, din cele peste 12 capitole proiectate izbutește să termine doar patru și-l începe pe al cincilea, restul rămân doar schițate. Dacă prima parte, *Scientia Sacra*, se ocupa de tradiția spirituală a Orientului și Antichității, tema principală a părții a doua este sacralitatea vieții și cunoașterea ei eternă, așa cum ne-a fost transmisă prin Evanghelii. Marea realizare a lui Hamvas este integrarea organică a vechii înțelepciuni în spiritualitatea creștină, urmând calea unor gânditori sau mistici ca Origen sau Böhme. Eliberat de obligațiile muncii fizice, Hamvas își dedică tot timpul creației; pe lângă proiectul *Marea hală a străbunilor* și lucrul la *Scientia Aeterna*, compune numeroase eseuri pentru ciclul *Patmos*, dar scrie și încă două romane, întregind *Revelionul* într-o

[*] Apărută în 1996 sub titlul *Scientia Sacra II* (1960-1968). (*n. trad.*)

trilogie laxă: *Bizonyos tekintetben* (*Într-o anumită privință*, 1965) respectiv *Ugyanis* (*Deoarece*, 1966-1967).

Imediat după ieșirea la pensie, lui Hamvas i se oferă ocazia de a publica și a scrie o serie de eseuri pentru atunci proaspăt înființatul magazin literar *Látóhatár*, dar apare doar un singur studiu: *Az egzisztencializmus után* (*După existențialism*, 1964) — a cărui publicare stârnește o reacție extrem de ostilă din partea conducerii editurii. Astfel, Hamvas este redus din nou la tăcere, de data aceasta definitiv.* Acest fapt nu îl descurajează pe scriitor, care notează cu umor: „Mie nu mi se publică lucrările, totuși eu am cei mai mulți cititori." Cert este că deja pe vremea șantierului a început să se formeze în jurul filosofului o tabără de cititori, care, după reîntoarcerea sa la Budapesta, și-a mărit numărul. Scrierile lui devin un fel de samizdat. Deși nu ajung să fie tipărite, manuscrisele lui se bucură de o largă circulație clandestină, fiind citite și copiate în cercuri de prieteni. Din păcate, această lentă, dar sigură răspândire a ideilor hamvasienie a avut și consecințe negative: astfel s-au pierdut mai multe manuscrise, printre care ciclul *Tíz meg nem tartott előadás* (*Zece prelegeri neprezentate*, 1956-1957), despre care se crede că a fost ars de un scriitor, de teama unei percheziții la domiciliu — după cum relatează Pál Darabos, biograful lui Hamvas.

---

* Interdicția a persistat chiar și după moartea lui, timp de aproape 15 ani. În Ungaria a fost publicat din nou abia în 1983 (*A világválság*, Magvető, Budapesta); dar nici diaspora occidentală nu s-a grăbit mai mult: *Az öt géniusz* (Berna, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem) a apărut târziu, în 1985, în Elveția. (*n. trad.*)

În mijlocul tinerilor săi prieteni — în majoritate artiști plastici care proveneau din școlile europene și din Szentendre sau care continuau tradițiile acestora —, Hamvas și-a formulat viziunile estetice și concepțiile despre artă prin *Öt meg nem tartott előadás a művészetről* (*Cinci prelegeri neprezentate despre artă*, 1956-1957). Hamvas privea arta — eterna lui preocupare — drept unicul mod autentic de exprimare a sacrului, motiv pentru care îi atribuie o importanță esențială.

Hamvas și-a petrecut ultimii ani de viață la Budapesta sau retras la Szentendre, unde s-au strâns în jurul lui spirite revoltate, tineri curioși să afle și să caute răspunsuri, intelectuali marginalizați de regimul comunist. Pe toți îi unea lipsa de perspectivă, dar și fervoarea rebelă a anilor '60, ceea ce îi făcea foarte sensibili la critica rafinată și erudiția lui Hamvas. Aceștia îi citeau și îi răspândeau scrierile dactilografiate (care ajungeau chiar și în Transilvania), îi făceau vizite, dezbăteau diverse teme, îl ascultau. Hamvas era privit ca un lider spiritual, deși nu și-a dorit nicicând acest rol. Încă din timpul vieții, în jurul lui Hamvas începuse a se forma un cult, care a luat amploare după moartea sa, survenită în 1968.

În altă ordine de idei, cenzura comunistă i-a menținut condamnarea la tăcere până în anii '80, când relativul dezgheț a făcut posibilă publicarea primului volum postum, *Criza mondială*, 1983. Dar chiar și după schimbarea regimului și după ieșirea operei sale din negura vremurilor*,

* Până în momentul de față, nesocotind alte editări, doar seria critică a operei de o viață, publicată de editura Medio sub îngrijirea lui Antal Dúl, conține 25 de volume, unele publicate în mai multe ediții. (*n. trad.*)

ambiguitatea receptării lucrărilor hamvasiene a persistat: pe de o parte, fanii ezoterici îl mistifică, iar pe de alta, un semnificativ segment al intelectualității maghiare îl repudiază cu indignare, ba pentru misticismul său eclectic, ba pentru metafizica sa ocultă, ba pentru stilul său critic etichetat drept arogant.

Arta creației și a autodesăvârșirii cere un simț al umorului — acesta a fost principiul după care Hamvas a creat și a trăit, neluându-se niciodată prea în serios. Astfel, și limbajul mistic al scrierilor sale, tonul sobru revelator, sentințele grave — toate ascund în intimitatea lor un umor senin, care însă trebuie descoperit pentru a-l înțelege pe Hamvas. Lucru prea des neglijat, atât de admiratorii săi fascinați, cât și de cei care îl resping cu prejudecată. Coloratura sever-critică și tenta didactică trebuie tratate cu precauție, aşadar să ne apropiem de Hamvas cu acel sănătos haz de necaz cu care privea el tot ce-l înconjura, și tot ce devenea subiect al scrierilor sale. La urma urmei, spiritul critic al lui Hamvas și umorul lui se reduc la un singur lucru: iubirea — iubirea lui față de om, față de lume, față de Dumnezeu.

Tot cu iubire merită să citim și cartea de față. *Filosofia vinului* este o carte a bucuriei, plină de umor și de dragoste. Cine se va aștepta la argumentări filosofice, poate va fi dezamăgit, iar cine caută un studiu de specialitate în domeniul vinului va fi la rândul lui derutat. Hamvas a scris exact ce și-a propus: o carte de neocolit, pur și simplu. Pentru că *Filosofia vinului* poate fi criticată sau îndrăgită, poate fi detestată sau savurată, poate fi combătută sau așezată în rândul cărților de căpătâi, dar în mod sigur ea nu poate fi ocolită. Este cartea favorită a multor

viticultori din Ungaria. Este o carte apreciată și de mulți oenologi, deși cu definițiile și clasificările soiurilor de viță de vie și de vinuri din aceste pagini nu prea s-ar putea opera. În acest sens, Antal Dúl notează: „*Filosofia vinului* nu este un inventar al tezaurului de vinuri din Ungaria. Nici al botanicii sau gastronomiei. Ca și în celelalte scrieri ale sale, Hamvas este întotdeauna atent la semnele comportamentului uman, la lucrurile esențiale ale vieții. Clasificările sunt sarcina cărților de oenologie. Interesul acestei cărți este cu totul altul. Ea pregătește cititorul pentru a venera Prezentul.“ Ori și mai simplu, *Filosofia vinului* este o carte făcută s-o bei dintr-odată. Apoi te trezești dependent de ea, o ții pe noptieră, sau oriunde, mereu la îndemână, să mai iei câte o gură seara, înainte de culcare, sau după o masă copioasă, când ai chef de trândăvire, lângă un pahar de vin.

László Attila Hubbes
Sfântu Gheorghe,
13.02.2012

Anexă
Regiunile viticole din Ungaria menționate în cuprinsul cărții

ALMÁDI, FELSŐŐRS, ALSÓŐRS, BALATONKÖVES, CSOPAK, ARÁCS, FÜRED, DÖRGICSE, TIHANY — vinuri din regiunea viticolă BALATONFÜRED-CSOPAK

DOMOSZLÓ, GYÖNGYÖS — vinuri din regiunea viticolă MÁTRA

EGER — vinuri din regiunea viticolă EGER

FONYÓD și BERÉNY — vinuri de câmpie și podiș din regiunea viticolă BALATON-BOGLÁR

HEGYALJA — vinuri din regiunea viticolă TOKAJ-HEGYALJA

KECSKEMÉT, KISKŐRÖS, CSENGŐD, SOLTSZENTIMRE, SOLTVADKERT — vinuri de șes din regiunea viticolă KUNSÁG

MÓR — vinuri din regiunea viticolă MÓR

RÉVFÜLÖP, BADACSONY, SZENT GYÖRGY-HEGY — vinuri din regiunea viticolă BADACSONY

SZEKSZÁRD — vinuri din regiunea viticolă SZEKSZÁRD

VILLÁNYI — vinuri din regiunea viticolă VILLÁNY

Indice de materii

apă
  element primar 17
  în vin 69
ateu (ateist, ateism) 8-11
barbar 66, 70
bătrânețe 75
băuturi/licori (în general) 17, 34
beci/cramă 75, 76
bere 17, 18
beție/extaz 29
  anatomia 45
  cu incandescență albă și roșie 77
  religie 77
boală 82
burlac și fete bătrâne 46
cafea 17, 18, 62
calcule (neîmplinite) 80-81
capriciu 78, 81
cârnați 25, 49, 75
carne
  afumată 60
  amestecată 61
  de gâscă 61
  de păsări 61, 63
  de porc 61
ceai 17, 18
cretin (mutră de, *vezi* puritan) 84
culori 18
cupă 71
diavol 22, 46
femeie
  burta 73
  ca ființă a dragostei 45
  coapsele 73, 77
  colțul gurii 32-33
  gura 32
  nările 77
  ochii 76, 77
  parfumul 77
  sărutul 77
  urechea 81
  zona de după ureche a 81
floare 45
geniu 30-31, 34, 35
gură 23, 30
gusturi (*vezi* gură) 59
Hen panta einai 22
idiot (*vezi* ateu) 36
isterie 78, 81
lapte 17, 18
mâncare/bucate (în general) 51, 59
mărginire (*vezi* ateu) 24
nestemate (*vezi* uleiuri spirituale) 81
nuc 40, 44

olog/infirm (*vezi* ateu) 10-11, 82
pahar 69-71
pâine 58, 59, 75
palincă 67
paste/aluaturi
dulci 62
găluște cu prune 63
sărate, fierte, coapte 62
tăiței cu șuncă, regele pastelor 63
pedanterie 67, 78
perfid (*vezi* pietist) 46, 83
pește
cu maioneză 63
pietist 11, 26, 74, 83
planete 18, 19
poezie/poeți 65
pomana porcului 61
potop 14, 29
principiu (*vezi* ateu) 24, 25, 81
puritan (*vezi* pietist) 24-6, 332, 33, 46, 75, 78, 83-84
sânge 17, 18, 22
sărac cu duhul (*vezi* ateu) 8, 36
scandal și nebunie 82, 83
scientist 24, 26, 83
slănină 57, 58, 62
soiuri de vin
Cadarcă 50
de Burgundia 63
Muscat 43, 50, 63
Pinot Noir 55
Riesling 55, 56, 62, 76
Samorodni 54, 64
Sylvaner 44
Stafidit 54, 55, 62
strugure (în general) 31, 43
Muscat negru de Hamburg 43
Muscat Ottonel 43
nobil 54
Nova 46
Riesling 55, 56, 62
superioritate, ton de 36, 37
trei 13-14
tutun (țigarete, țigări, pipă) 64
ulei (de măsline) 58, 60
ulei/untdelemn (esență spirituală) 30-34
viață abstractă (și nemijlocită) 82
vin
analiza 14
definiția 22
dulce 54
roșu și alb 41
soiuri 50-56
vechi și nou 63, 64
vinuri (doar cele mai renumite)
de Arács 30, 39, 40, 49, 52, 53
de Badacsony 39, 40, 55, 56, 61, 72
de Csopak 39, 40, 49, 52, 53, 71
de Hegyalja 40, 54
de Kecskemét 49
de Somló 30, 39, 41, 62, 71, 79
de Szekszárd 25, 53, 54, 65, 72
de Szent György-hegy 39, 55, 56, 62, 65, 71
de Villány 51

Cuprins

Introducere 7
Treime 13
Lumea gurii 15
Măști hieratice 20
Un pahar de vin: saltul mortal al ateismului 23
Interludiu escatologic 27
Uleiurile 30
Postfață la metafizică (apologie) 35
Vin și idilă 39
Struguri, vinuri, nestemate, femei 43
Catalog de vinuri (schiță) 48
Armoniile gurii 57
Când să beau, când să nu beau 65
Cum să beau? 69
Unde să beau? 73

Res fortissima (Pietiștilor și puritanilor) 75
Vita illuminativa (Rugăciunea cea din urmă) 80
Listă de lecturi esențiale (ordonate cronologic) 85
Postfață. Béla Hamvas — vocea sobrietății spirituale 87
Anexă. Regiunile viticole din Ungaria menționate în cuprinsul cărții 105
Indice de materii 107

Editor: Grigore Arsene
Redactori: Nina Tintar, Răzvan Năstase
Tehnoredactor: Dragoș Dumitrescu

CURTEA VECHE PUBLISHING

str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091
tel.: 021 260 22 87, 021 222 57 26
redacție: 0744 55 47 63
fax: 021 223 16 88
distribuție: 021 222 25 36
redactie@curteaveche.ro
www.curteaveche.ro